

**Teadlaste
ebakindel elu
USA ülikoolides**

**Viivi Luike
üllatas tudengite
esseede sügavus**

**Kuidas
ennetada noorte
depressiooni?**

Kultuuriakadeemia direktor

OTT KARULIN:

**Viljandist ei leia üksnes sõpru, vaid ka
kolleegid ja tööandjad**

KULTUURIAKADEEMIA

Naljast ja sõnavabadusest

Aprillikuus tehakse nalja ehk rohkem kui tavaliselt. Nali on hea: see loob inimeste vahel sidemeid, maandab pingeid ja vabastab õnnehormoone, mõjub tervisele hästi, tugevdab immuunsüsteemi, parandab õppimisvõimet ja mida kõike veel.

Mõnikord on aga naljal paha maik: siis, kui naerdakse kellegi üle. Tuleb tõdeda, et pisen-davad, õelad ja seksuaalse alatooniga naljad on avalikus ruumis häirivalt sagedased.

Riskides kõlada kui *woke*-lumehelbeke, usun ma, et peaksime rääkima ka sellest, kuidas nali võib olla relv ja inimeste ühendamise asemel hoopis ühiskonda lõhestada.

Arutlesin hiljuti oma õpilastega levinumate manipuleerimisvõtete üle. Üks neist on ka käitumine, kus võetakse endale vabadus öelda kõike, mida sülg suhu toob, sealhulgas sõnadega rünnata, naeruvääristada või muudmoodi alan-dada. Kui juhtub, et rääkijat hakatakse korrale kutsuma, tõstab ta kaitsekilbi: „Rahunege maha! See oli ju nali! Teil pole huumorisooni!“

Kurb on, et selline võte toimib väga hästi – eriti kui „naljakate“ kommentaaride tegija on mingil moel jõupositsioonil. Sarnaselt mõtlevad inimesed saavad hoogu (kahju)rõõmsalt naerda ja teised, kes õelat nalja ehk heaks ei kiida, kõkutavad piinlikult kaasa, sest keegi ei taha kuulda, et ta naljast aru ei saa.

Õnneks paistab mulle vähemalt enda õpi-laste näitel, et noored on terava sotsiaalse när-vinga. Nad ei karda välja öelda, kui miski tundub ebaõiglane, isegi kui neid endid võidakse selle eest naeruvääristada. Ja see ei tähenda sugugi, et neil ei oleks huumorisooni – nendega saab koos naerda, nad teevad suurepäraselt vahet heataht-likul ja õelal naljal ning oskavad kuuldot kon-tekstis väga hästi tõlgendada.

Mulle tundub sageli, et gümnaasiuminoor-telt on täiskasvanutel päris palju õppida. Näi-teks seda, et nali on osa sõnavabadusest. Tsen-suuri ei ole: nalja võib ja tasub teha, kuni see ei riku teiste inimeste õigusi ega tee haiget. Ja alati tasub arvestada kontekstiga: see, mis ühes selts-konnas on heatahtlik lõõp, võib teises mõjuda kui julm torge.

Head nalja tasub alati naerda. Universitas Tartuensise toimetus soovib lugejatele april-likes rohkelt rõõmu, aga ka julgust sekkuda, kui näete, et nali teeb kel-lelegi liiga. **UT**

MERILYN MERISALU
UT tegevtoimetaja

Foto: Anett Leesment

Aprilli ajakirjanumbris

5

Lühidalt tudengi-päevadest, üliõpilas-teatri uuest lavastusest, kevadjooksust ja muust

8

Üliõpilased tunnustavad oma lemmikõppejõude. *Anet Ilustrumm, Ene Voolaid, Marilyn Merisalu*

10

Eesti teadlaste ebakindel elu USA ülikoolides. *Andrus Karnau*

16

Bioloogia õppekava reklaam noppis auhindu. *Sven Paulus*

18

Vabade kunstide professor Viivi Luik rõhutab elava sõna tähtsust. *Tiia Kõnnussaar*

21

Neli aastat varjevõrkude punumist. *Signe Värvi*

24

Kuidas rääkida lastele veebiohtudest? *Inger Klesment*

27

Võrdne kohtlemine tulipunktis. *TÜ ametiühingu juhatus*

30

Ott Karulin: kultuuri-akadeemial on potentsiaali olla teadusvaldkonnas tugevam. *Risto Mets*

36

Eduard Maaseri detailitüpsed maalid botaanikaaiast. *Kadri Asmer*

38

Kuidas mõista vestluskaaslast, kes räägib võõrast keelt? *Viktoria Korpan*

41

Teaduskool õpetab teadlase meele mõtlema. *Kaja Koovit*

44

Parem toimetulek tunnetega aitab ennetada depressiooni. *Elke Siilbek*

46

Värsked doktoritööd: Läti romaanist piiriüleste digi-teenusteni

50

Professor Elo-Hanna Seljamaa: kultuur on pidevalt muutuv inimestevaheline suhe

52

Tartu kesklinnas asuval von Bocki majal on kirju minevik. *Silja Paavle*

55

Kultuurinurk. Muusika, mis paneb justkui hõljuma. *Hele Priimets*

56

Elu kuulsa nimega – kas lõbus või tüütu? *Merilyn Merisalu*

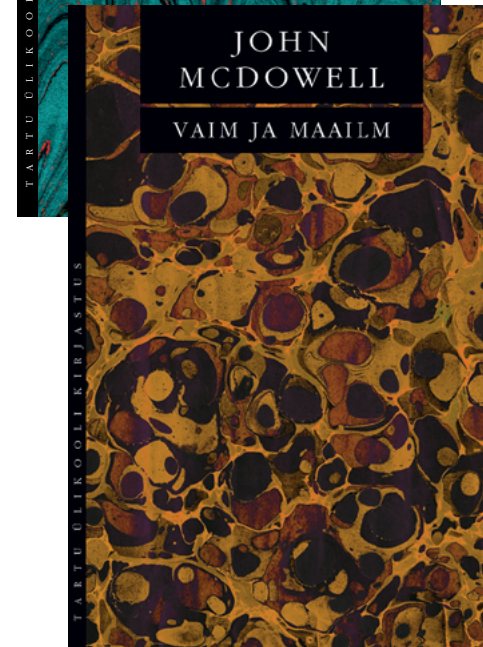
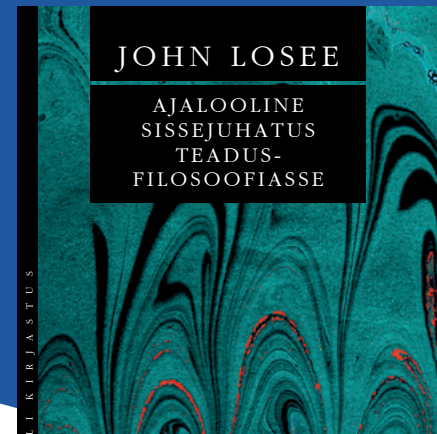
59

Keelenurk. Lühend EAP tahab käändelõppu. *Helika Mäekivi*

Universitas Tartuensise paber on pärit kestlikult majandatud metsast. Anna vanale ajakirjale uus elu: jaga seda sõbraga või vii riulile seisma jäänud UT vanapaberi kogumispunkti.

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 12. juunil 2026.

AVATUD EESTI RAAMAT

John Losee

AJALOOLINE SISSEJUHATUS TEADUSFILOSOFIASSE

Tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Tiiu Hallap
464 lk, ISBN 978-9908-57-056-3

Kas teadus annab tõde ja kuidas ta seda teeb? Nii võib lühidalt – ja paratamatult lihtsustavalt – sõnastada teadusfilosoofia ühe põhiküsimuse. Katsed mõista teadusliku mõtteviisi olemust on niisama vanad kui teadus ise. John Losee raamat on ülevaade teaduse mõtestamise problemaatikast alates Pythagorasest ja Aristotelesest kuni 21. sajandini välja.

John McDowell

VAIM JA MAAILM

Tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Tiiu Hallap
276 lk, ISBN 978-9908-57-092-1

Traditsioonilist filosoofiat on vaevanud pidev äng oletatava kuristiku pärast, mis haigutab maailma ja selle tunnetaja vahel. Filosoofid on püüdnud üle selle kuristiku ühel ja teisel moel sildu rajada, ent John McDowell leiab, et targem oleks sillaehitusest loobuda. Raamat on äratanud angloameerika filosoofias suurt tähelepanu ja kutsunud esile tuliseid debatte.

Raamatute müük: Lossi 3, Tartu • shop.ut.ee
737 5594, tyk@ut.ee, tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

Kevadpäevade kavasse naasevad tudengifilmid

20. aprillist 2. maini toimuva Tartu Tudengipäevade kevadfestivali kavasse on naasnud tudengifilmide võistlus ja debüüdi teeb vaatamänguline laevade pommitamine.

Tudengipäevad algavad 20. aprillil juba 25. pannkoogihommikuga, kus pakutakse tasuta hommikusööki ja -jooki. Juubelile kohaselt vaadatakse tagasi sellele, kuidas sai väikesest pannkoogijagamisest suur ja oodatud traditsioon. Sama päeva õhtul saab üksi või nelja-vieliikmelises kokkuseotud tiimis osaleda „Jooksuajal“, mille käigus tuleb Tartu tänavatel läbida viiekilomeetrine rada.

Õige hoo saavad tudengipäevad sisse reedel, 24. aprillil, mil Tartu laululaval toimub traditsiooniline öölaulupidu. Laule aitavad ette kanda ansambel Supernova, Chorus Menticum ning solistid Robert Linna ja Anne Mari Saks.

Laupäeva, 25. aprilli tähed on legendaarsed üritused, mis on läbinud uuenduskuuri. Paadirallil tuleb

kaheliikmelistel tiimidel ehitada koha-peal pakutavast materjalist kahe ja poole tunniga parved, millega läbida kiiresti, turvaliselt ja elegantset võistlusrada Delta õppehoonest kaarsillani. Samal õhtul saab pärast seitsme aasta pikkust pausi taas vaadata uusi tudengifilme – seekord filmitud telefoniga ja austades Eesti filmiklassikat –, mille hulgast valitakse kohapeal välja kolm parimat ja publiku lemmik.

Pühapäev, 26. aprill tuleb tudengipäevade meediajuhi Anton Laidmetsa kinnitusele tegus ja mitmekülgne. „Moesärinal“ peavad meeskonnad looma omanäolise moekomplekti, mida õhtusel moeetendusel publikule näidata, ja debüüdi teeb „Laevade pommitamine“, kus populaarne laumäng tuuakse elusuurusena tänavale, koos omapäraste vingete lisadega,“ loetles Laidmets.

Pommitamisturniiril osalevad neljaliikmelised võistkonnad peavad arvestama, et kuigi võisteldakse kuuval maal, tuleks kaasa võtta vahetusriided, sest finaalis tuleb tegemist

teha vee- ja värvipulbripommidega. Mängu jooksul lahendatavate ülesannete eest teenivad võistlejad boonuspunkte, mille abil konkurentide elu raskemaks teha.

Õhtu lõpuks tasub välja otsida pastlad ja tantsuringad, sest traditsioonilisel öötantsupeol õpitakse ühiselt eesti pärimustantse.

Ka teine nädal on tihedalt täis suuremaid ja väiksemaid üritusi ja võistlusi. Kolmapäeval, 29. aprillil pannakse Küüni tänavale üles hiiglaslik libe trepp, mida tudengid aja peale valutama hakkavad. 30. aprillil peetakse kaarsilla ümbruses volbriöö pidu ning 1. mail võisteldakse Vabaduse puisteel kastironimises ja mudamaadluses. Tänav on liiklusele suletud.

„Festivali lõpetab laupäeval, 2. mail suur pidu „Project: Endpoint“ Kammivabrikus, kuhu võib oodata maailmakuulsat artisti. Kes see on, seda me veel ei avalda. Küll aga saan juba praegu lubada, et tants ja muusika ei lõpe hommikutundideni!“ ütles Laidmets. **UT**

Üliõpilasteatri seinte vahel tegutseb kurat

Märtsi lõpus esietendus Tartu Üliõpilasteatri uute liikmete stuudiolavastus „Kuradi lood“, kus noored näitlejad toovad lavale õpetlikud lood kuradist kui kavalast petisest ja inimhinge inetuse peegeldusest.

Loo keskmes on hinge müümise motiiv: inimene on nõus andma ükskõik mida, et tunda ajutist õnne, olgu see kas või igavese karistuse hinnaga. Kurat kasutab seda iha ja kiusatust kavalalt ära ebamääraste kokkulepete ja sõnamängudega. Kumb suudab teist paremini ninapidi vedada ja kes jääb peale?

Lavastaja Enor Niinemägi töödeb, et lavastuse teema on igati päevakohane: elame näivuse ajastul, kus see, kuidas miski välja paistab, tundub olevat olulisem kui sisu. „Meie silme ees sõlmitakse lepinguid, mis on siduvad, ent õiguslikult ebakorrektsed või lausa absurdid. Kurat on suur silma-moondaja, kuid ometi ilmub ta ainult siis, kui ta ise sisse kutsuda.“

Lavastuses põimitakse klounaadi ja Jaapani kabukiteatri elemente. Mentorite juhendamisel astuvad lavale näitlejatest üliõpilased ning lavataguse töö kogemuse saavad lavakunsti-, tehnika- ja produktsioonihuvilised tudengid.

Järgmised etendused toimuvad Tartu Üliõpilasmajas 13. ja 14. aprillil ning 4. ja 5. mail. Etendus kestab 60 minutit (ilma vaheajata). Pileteid saab osta Fientast. **UT**

Foto: Mona Bronzov

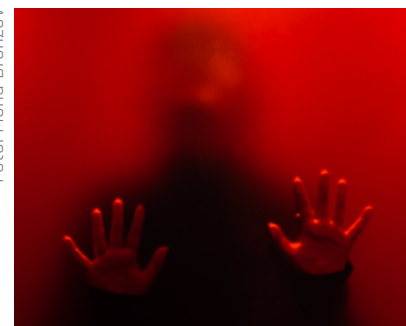

Foto: Andres Tennus

Kevadjooksule on jooksma või kõndima oodatud kõik spordisõbrad.

Ülikooli kevadjooksul saavad esimest korda osaleda ka lapsed

15. aprillil kell 19 toimub neljas Tartu Ülikooli kevadjooks ja esimest korda ka lastejooks. Koos Tartu Ülikooli perega on oodatud jooksma ja kõndima ka muud spordihuvilised.

Viie kilomeetri pikkune rada algab ülikooli spordihoone kõrvalt ning kulgeb mööda Emajõe äärt Raekoja platsini ja Supilinna kaudu tagasi. Distant on võimalik läbida endale sobivas tempos kas joostes või kõndides.

Lisaks üldarvestusele selgitatakse välja kõige kiiremad üliõpilased, kõige kiirem kõrgkool ja Tartu Ülikooli aktiivseim valdkond. Koos Eesti Akadeemilise Spordiliiduga autasustatakse kiireimaid nais- ja meestudengeid, võitja saab Eesti üliõpilaste meistri tiitli.

Põhijooksu eel, kell 17 algab laste kevadjooks, mille rada kulgeb ülikooli spordihoone ümbruses. Kuni nelja-aastased jooksevad 400 meetrit, 5–7-aastased 800 meetrit ning 8–11-aastased 1,2 kilomeetrit. Stardid antakse järjest alates kella 17-st.

Kevadjooksul jagatakse loosi-auhindu ning tuju aitab üleval hoida muusika- ja meelelahutusprogramm. Võistlejatel on kohustus juhendada liiklusemärgidest ja liikluse reguleerijate märguannetest. Osalejatel soovitatatakse kohale tulla aegsasti.

Kuni 13. aprillini on noortele ja täiskasvanutele osalustasu 18, võistluspäeval 25 eurot. 14. aprillil pileteid osta ei saa. Võistlusnumbreid jagatakse võistluskeskuses 15. aprillil kella 17.30–18.45.

Varem soodushinnaga registreenutel palutakse ette näidata üliõpilaspilet, töötõend või muu tõendav dokument. Soodustusõiguse puudumisel tuleb tasuda hinnakirjajärgne hinnavahe. Lastejooksul osalemine on tasuta.

Võistlusele saab registreeruda veebilehel tyspordiesindus.com/kevadjooks, kust leiab ka täpsema info võistlusklasside kohta. Värske teave on Tartu Ülikooli kevadjooksu Facebooki lehel. **UT**

Tüdrukuid meelitatakse IT-d õppima

16. aprillil korraldab arvutiteaduse instituut Delta õppehoones IT-päeva gümnaasiumis õppivatele tüdrukutele.

Informaatika nooremlektor, hea õpetamise saadik Mirjam Paales ütles, et Tartu Ülikoolis asub informaatikat õppima igal aastal üle 200 uue üliõpilase ja naisi on neist umbes neljandik. Nii suure õppekava puhul on selline osakaal silmatorkavalt väike, eriti arvestades tõsiasja, et kogu ülikooli peale moodustavad naistudengid enam kui poole.

„IT vajab rohkem tüdrukuid samal põhjusel, nagu vajame ka ümberõppijaid ja erivajadusega inimesi, nii kiireid kui ka aeglaseid tegutsejaid, nii optimiste kui ka murelikke – mitmekesise taustaga inimesed tulevad koos töötades lagedale suurema hulga uute ja paremate lahendustega,“ rääkis Paales.

Foto: Andero Kalju

Tüdrukute IT-päev Delta õppehoones algab 16. aprillil kell 12.45.

Paales tutvustab koos informaatika kaasprofessori Marina Lepa, IT-ettevõtte Mindtitan esindaja Kristel-Maria Jansonsi ja informaatika õppekava

üliõpilastega huvilistele IT-võimalusi alates kella 13-st.

Osalejatele tehakse ringkäik Delta õppehoones ja pärast seda algavad töötoad, kus saab teha tutvust paarisprogrammeerimise, tarkvara-analüütika ja nutiseadmete anduritega. 45 minutit kestvates töötubades võivad osaleda kõik – varasemaid teadmisi ega oskusi ei eeldata.

„Infotehnoloogia on tore – selles on palju rõõmu ja rohkelt võimalusi teha uusi asju, vaadata neid uue nurga alt. Sellel alal on palju huvitavaid küsimusi, millele vastuseid otsida, ja lahedaid elamusi, mida millegi ise üles ehitamisest saada. Miks me ei peaks kutsuma ka rohkem tüdrukuid sellest osa saama?“ kommenteeris Paales.

Tüdrukute IT-päev toimub Tartu Ülikooli Delta õppehoones Narva mnt 18 ja on osalejatele tasuta. **UT**

Algas suur vaimse tervise ja heaolu uuring

Aprilli algul avanes kõigile Eesti geenidonoritele võimalus osaleda suurimas uuringus, mis keskendub vaimset tervist mõjutavatele teguritele. Selle eesmärk on mõista, kuidas geneetilised, sotsiaalsed ja elustiiliga seotud tegurid inimeste heaolu ja vaimset tervist mõjutavad.

Tartu Ülikooli Eesti geenivaramu korraldab sellist uuringut juba teist korda. Viie aasta taguses uuringus osales enam kui 86 000 inimest ja toonastest tulemustest ilmnes, et ligi pooltel geenidonoritest oli suur oht mõne vaimse tervise probleemi tekkeks.

Kui toona, koroonapandeemia ajal, sai vaimne tervis palju tähelepanu, siis teadlaste sõnul on ka praeguse aja sündmused meie heaolule paras katsumus.

„Teame, et sõjad ja konfliktid, hinnatõusud ja poliitilised keerdkäigud mõjutavad meid erinevalt, sõltuvalt sellest, millised on meie eelsoodumused, elukogemused ja tugi-võrgustik,“ ütles neuropsühhiaatrilise genoomika kaasprofessor Kelli Lehto.

Tema sõnul on tarvis jälile saada, missugused on meie heaolu mõjutavad täpsed mehhanismid. „Vaimse tervise murede ennetamiseks on

eriti tähtis paremini mõista, miks on mõned inimesed keskkonnatingimuste suhtes palju haavatavamad, samas kui teised on väga vastupidavad,“ ütles Lehto.

Portaalis MinuGeenivaramu asuvat veebiküsimustikku on oodatud täitma kõik geenidonorid, olenevata sellest, kas neil on elu jooksul vaimse tervise probleeme olnud või mitte.

Osalemiskutse saadetakse geenidonoritele ka meilile. Eestikeelset veebiküsimustikku saab täita nii arvutis kui ka nutiseadmes ning see võtab aega ligi 30 minutit. **UT**

Üliõpilased tõstavad esile põhjalikke ja entusiastlikke õppejõude, kes seovad aine sisu igapäevaeluga

Tartu Ülikooli möödunud aasta parimad õppejõud on soome keele ja kultuuri õpetaja Margit Kuusk, õpetajahariduse nooremlektor Pihel Hunt, inimese füsioloogia kaasprofessor Jana Kivastik ja arvutitehnika nooremteadur Renno Raudmäe.

ANET ILUSTRUMM

TÜ üliõpilaskonna aseesimees

ENE VOOLAID

TÜ õppekvaliteedi peaspetsialist

MERILYN MERISALU

UT tegevtoimetaja

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnas valiti aasta õppejõuks eesti ja üldkeeleteaduse instituudi soome keele ja kultuuri õpetaja **Margit Kuusk**. Üliõpilaste hinnangul loob ta rõõmsa ja innustava õpikeskkonna ning on suurepäraselt ära tabanud, kuidas eestlastele soome keelt õpetada: ta pakub äratundmisrõõmu ja õpetab samas märkama tähtsaid erinevusi keelte vahel.

Kuusk pakub Moodle'is rohkelt enesekontrolliharjutusi ning jagab linke ja kokkuvõtteid, et kõigil oleks võimalik õppimisest maksimum võtta. Ta selgitab soome kõne- ja kirjakeele vorme, tema tunde ilmestavad osav kõnepruuk ja vahvad jutustused ning entusiasm soome muusika ja kokakunsti suhtes.

„Kultuuritausta tundmine võib keeleõppele palju kaasa aidata. Soomes on palju tähtpäevi, millega on seotud

konkreetsed toidud – see annab võimaluse üliõpilastega nende üle arutleda või neid isegi järele proovida. Ka muusika aitab keeletunde huvitavamaks teha – muidugi võiks igas laulus ka mingi grammatikateema sees olla,“ ütles Kuusk.

Sotsiaalteaduste valdkonna aasta õppejõu tiitli pälvis haridusteaduste instituudi õpetajahariduse nooremlektor **Pihel Hunt**, kelle põhjalikkus tagasiside andmisel innustab arenema ja edasi õppima. Tudengid kiitsid tema head huumorimeelt ja töid esile, et ta kohtleb üliõpilast kui inimest, kes on teekonnal, mitte kui kedagi, kes peab täitma kontrollnimikirja.

„Suur osa minu õppetööst ongi seotud uurimismeetodite õpetamise, üliõpilaste lõputööde koostamise ja uurivaks praktikuks kujunemise toetamisega. Minu arvates võiks ülikoolis rohkem keskenduda sellele, kuidas toetada tudengeid oma õppimise eest suurema vastutuse võtmisel ja suunata neid märkama õppimisvõimalusi ka mujal – õppimine ei piirdu ainult loengute ja seminaridega,“ rääkis Hunt.

Pihel Hundi õppematerjalid on mitmekesised, selgitused kiired ja tudengisõbralikult dialoogi soosivad

ning tagasiside konstruktiivne. Ta kasutab e-kursuste võimalusi, muu hulgas annab audiofailiga suulist tagasisidet, mis mõjub mitteametlikult soojalt; ta on kutsunud loengutesse ka külalis-esinejaid ja viinud tudengeid teatrisse.

Meditasiiniateaduste valdkonna aasta õppejõuks kuulutati bio- ja siirde-meditasiini instituudi inimese füsioloogia kaasprofessor **Jana Kivastik**, kes annab endast parima, et üliõpilased saaksid füsioloogia keerulised teemad põhjalikult selgeks. Ta on pühendunud ka arstiteaduse õppekava arendamisele ja osaleb selle muutmise töörühmas.

Kivastik on üliõpilaste sõnul alati väga viisakas ja lahke, samas õppetöös süsteemne: tema videoloengud aitavad omandada aine õpisisu ja Moodle'i harjutustestid kinnistavad saadud teadmisi. Seminaridesse põimib ta nii palju praktilisi tegevusi ja pilte, et tudengid saavad õpitavast selgelt aru.

„Kui vanemate kursuste üliõpilased või vilistlased ütlevad, et nad kuulavad ikka aeg-ajalt minu salvestatud loenguid üle, tekitab see hea tunde. Kohapeal teeme sageli rühmatööd, kus tuleb vastus paberile kirjutada või siis lihtsalt kaaslastega läbi arutada. Rääkida kõik ei jõua, aga see mõtisklus ise

Saja kandidaadi seast valiti aasta õppejõuks (vasakult) Margit Kuusk, Pihel Hunt, Jana Kivastik ja Renno Raudmäe.

aitabki mõtteid koondada. Tulevased arstid peavad aru saama, mis võib juhtuda haiguse ajal, kui mingi osa süsteemist ei tööta korralikult, ja on võraturat näha, kuidas tudengid kahe esimese aastaga füsioloogiast järjest rohkem aru saavad,“ ütles Kivastik.

Loodus- ja täppisteaduste valdkonna aasta õppejõuks valiti tehnoloogiainstituudi arvutitehnika nooremteadur **Renno Raudmäe**, kes pakub üliõpilastele positiivset õpikogemust tänu kursuste heale ülesehitusele ja korralikele õppematerjalidele. „Õppejõu entusiasm tegi loengud põnevaks, lisaks sai sisuka ülevaate mudelite joonistamisest ja tootmisprotsessidest,“ on tudengid öelnud.

Raudmäe tehnilise joonestamise ainetel on eriala parim tagasiside ja need ei nõua erilisi eelteadmisi, mistõttu saab neid valida terve ülikoolipere. Tema meetodid arendavad tudengite ruumilise ja kriitilise mõtlemise oskusi, sest sunnivad nuputama, kuidas detailid eri vaatenurgast

välja näevad ja kuidas joonised kõigijaoks arusaadavad oleksid.

„Tehniline joonis peab olema koostatud nii hästi, et kui täiesti võõras vastava eriala spetsialist selle ette võtab, suudab ta detaili selle järgi valmis teha.

Mõnes mõttes on minu aine nagu YouTube'i kanal „Kuidas seda tehakse“ – see võiks anda hea aluse, et mõista, kuidas füüsilisi asju luuakse. Selliseid teadmisi on väga hea tavaeluga siduda,“ sõnas Raudmäe. **UT**

Aasta õppejõu auhinna nominendid olid ka

humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnast

- » Roomet Jakapi, filosoofia ajaloo kaasprofessor,
- » Siobhan Ann Kattago, poliitika filosoofia kaasprofessor,
- » Maarja Ojamaa, kultuurisemiootika professor,
- » Monika Urb, eesti keele õpetaja;

sotsiaalteaduste valdkonnast

- » Jaanika Ailt, sotsiaalse innovatsiooni nooremlektor,
- » Mait Kask, infoteaduse nooremteadur,
- » Merle Linno, sotsiaalse heaolu nooremlektor,
- » Dagmar Narusson, kogukonnatöö lektor;

meditsiiniteaduste valdkonnast

- » Andres Karrovits, ortopeedilise stomatoloogia assistent,
- » Meeme Utt, farmatseutilise keemia lektor,
- » Monika Mets, laste füsioterapia assistent,
- » Maris Laan, inimese geneetika professor;

loodus- ja täppisteaduste valdkonnast

- » Amnir Hadachi, targa linna tehnoloogiate kaasprofessor,
- » Valdis Laan, algebra professor,
- » Evely Kirsiaed, arvutusmeetodite lektor,
- » Hedvig Tamman, mikroobigeneetika kaasprofessor.

Eestlased USA ülikoolis: hirm, enesetsensuur ja uue presidendi ootus

President Donald Trump survestab USA ülikoole nii rahakärbete kui ka uurimisteedele tõkete seadmisega, aga samuti välismaalaste vaenamise.

ANDRUS KARNAU
ajakirjanik

Siiani olid rahakad USA ülikoolid Eesti üliõpilastele ja teadlastele ihaldusväärne õppimis- ja töötamispaik, viimasel ajal on nendega aga seotud palju ebakindlust. Juba tööviisat on üha keerulisem saada. Survet tajudes on teadustöö tegemine kõigile keeruline ja isegi ameeriklased tunnevad hirmu oma elu pärast. Trumpi karmi sisserändepoliitika kõige traagilisem näide pärineb Minneapolisist, kus Immigratsiooni- ja Tolliameti (ICE) töötajad tapsid päise päeva ajal tänaval kaks USA kodanikku.

Teadlased ja õppejõud, kes USA-s töötavad, valivad hoolikalt sõnu, sest kergesti võib sattuda veebitrollide ohvriks või osutada piirikontrolli käigus ebasoovitavaks isikuks.

Reti Ranniku: kliimast rääkida ei tohi, aga töö läheb edasi

Reti Ranniku sai 2024. aasta augustis Tartu Ülikoolis doktorikraadi loodusgeograafia alal. Ta uuris kasvuhoonegaaside ringlust kõdusoometsades

ehk kuivendatud turbaaladel kasvavates metsades. „Tahtsin jääda akadeemilisse ellu ja end arendada. Uskusin, et USA on selleks üks parimaid kohti – tahtsin näha, kuidas tiptasemel teadustööd tehakse, ning luua ja laiendada oma rahvusvahelist võrgustikku,“ ütleb Ranniku.

Ta sai Arkansase Ülikooli bio- ja põllumajandusliku inseneria osakonda järel doktorantuuri. „Siinse töörühma juht on tunnustatud teadlane, kes on spetsialiseerunud metaanivoogude uurimisele ökosüsteemides, viimase kümne aastaga on rühm keskendunud peamiselt kasvuhoonegaaside voogudele riiskasvatuse,“ kirjeldab Ranniku.

Eestis riisi ei kasvatata, aga maailmas on see ülitähtis teravili – riis täidab ligi viiendiku maailma kalorivajadusest. Ühtlasi aga on riiskasvatuse arvel lausa 10% inimtekkelisest metaaniheitest.

„Uuringud on näidanud, et riisipõllu üleujutuse lühendamiseks on võimalik metaaniheidet suures koguses

vähendada – järelkult peitub seal tohutu kliimamuutuste leevendamise potentsiaal,“ ütleb Ranniku. „Just see mind valdkonna juures paelub: tunnen, et mul on võimalus kliimamuutuste leevendamisele kaasa aidata.“

Ta elab 2024. aasta septembrist Fayetteville'i linnas Arkansase osariigis, mis on „punane“, s.t toetab vabariiklasi. „Olin enne USA-s reisinud, kuid mitte elanud, ning Arkansasest ei teadnud ma suurt midagi. Praegu on plaan siin olla vähemalt kaks aastat, kuid see pole kivisse raiutud. Palju sõltub teadusrahastuse jätkumisest,“ ütleb Ranniku.

Teadlased ja õppejõud, kes USA-s töötavad, valivad hoolikalt sõnu, sest kergesti võib sattuda veebitrollide ohvriks või osutada piiril ebasoovitavaks isikuks.

2025. aasta algul hakkas USA föderaalvalitsus Elon Muski ja Valitsuse Tõhususe Ameti (DOGE) eestvõttel teadusrahastust kärpima. Esmalt olid sihikul keskkonna- ja kliimateemad, sotsiaalset võrdsust puudutavad teadustööd ning paljud meditsiiniuuringud.

„Trumpi administratsiooni mõju hakkas tunda andma 2025. aasta veebruaris, mil teadusrahastus muutus väga ebakindlaks, paljud grandid ja projektid külmutati ning mitmed töörühmad ja laborid olid sunnitud ukseid sulgema,“ kirjeldab Ranniku.

Vallandati suur osa riiklike laborite juures töötanud teadlasi. „Suures pildis on nende vallandamine riigile ilmselt kõige suurema mõjuga – varem peeti riigiasutuste juures teadlasena töötamist prestiižseks ja stabiilseks. Praegu on paljud inimesed teadustöölt üldse lahkunud,“ ütleb Ranniku.

Tema töörühm on riikliku rahastuse saamiseks pidanud muutma projektide sõnakasutust. Varem oli eesmärk kliimamuutuste leevendamine, eriti kliimateadlik põllumajandus, praegu rõhutakse samade projektide kirjeldustes hoopis tootlikkusele, viljakusele või tõhusale veekasutusele.

„Kasvuhoonegaaside asemel räägime toitaineringest. Keskkonnateadlasena oli see üsna pettumust valmistav: eesmärgid, mis mind riiskasvatuse uurimise juures paelusid – kliimamuutuste leevendamine – pidi ära peitma.“

Ärev ja ebakindel õhkkond valitses kuid, sest riikliku rahastuse katkemise korral oleks tal tulnud USA-st lahkuda – töökohata viisat ei pikendata.

„Lõpuks päästis meie töörühma see, et tegeleme põllumajandusega. Töötame tihedas koostöös farmeritega, pakume neile praktilisi lahendusi veekasvatuse optimeerimiseks ja aitame neil vabatahtlikul süsinikukrediiditurul metaaniheite

► Reti Ranniku Arkansase Ülikooli peahoone Old Maini ees.

Foto: erakogu

» vähendamise rahalist kasu saada,“ lausub Ranniku.

Ehkki teadustöö jätkub, on turvatunnet varasemast vähem. „Inimeste riigist väljasaatmine on ulatuslik ja isegi kui oled kindel, et kõik dokumendid on korras, ei pruugi sellest piisata. Üldiselt soovitakse välismaalastel hoida madalat profiili, näiteks ei tasu postitada sotsiaalmeedias poliitilist sisu ega osaleda protestidel,“ märgib Ranniku.

Elu on stressirohke ka ameeriklastele endile. ICE reidide tõttu on „sinised“ ehk demokraatide osariigid tugeva löögi all. Sisserändajad kardavad viisa ja lennujaama migratsioonikontrolli pärast. Poliitikast rääkida ei taheta. Kõik loodavad, et torm vaibub.

„Ülikooliga seotud inimesed näevad suuremat pilti ja mõistavad teadust puudutavaid probleeme, isegi kui nende poliitilised vaated erinevad. Samuti on ülikooli tugi välistöötajatele ja -tudentidele olnud tugev,“ ütleb Ranniku.

Muutunud on aga elu väljaspool ülikooli. „Uute inimestega kohtudes olen enda jaoks kujundanud teatud küsimused, millega vestlust alustada. Püüan natuke pinnast kombata ja üritada aru saada maailmavaatest, et teada, mis teemadel ja kui palju tasub rääkida,“ tunnistab Ranniku.

„Näiteks see, kuidas keegi reageerib, kui ütlen, et olen teadlane ja tegelen kliimamuutust puudutavate teemadega, ütleb juba üsna palju.“ Enamasti on inimesed siiski toredad ja sõbralikud. Ranniku ei ole ise otseselt vaenuliku suhtumisega kokku puutunud, aga tõdeb, et ettevaatlikum on ta kindlasti.

Aro Velmet: eraülikoolides on elu veidi rahulikum

Ajaloolase haridusega Aro Velmet on elanud USA-s ligi 20 aastat. Ta uurib

Aro Velmeti sõnul on probleemiks ülikoolide rahastuse ebakindlus.

Foto: Tiit Blaas / Delfi Meedia / Scanpix

teaduse ja tehnoloogia ning Euroopa ja Venemaa impeeriumide ajalugu.

„Lõpetan praegu raamatut andmetööstusest ja riigivalitsemisest Nõukogude Liidus, postsotsialistlikus Eestis ja Ukrainas,“ ütleb Velmet.

Ta töötab kaasprofessorina Lõuna-California Ülikoolis, mis on erakätes. „Ma olen USA-s elanud kogu oma täiskasvanuelu – pärast keskkooli õppisin ühe aasta Tartu Ülikoolis, kust liikusin edasi Pennsylvania Ülikooli Philadelphias, ja jäin siinsesse süsteemi.“

Velmet kirjeldab, et Trump kasutas võimule tulles antisemitismi mugava kaikanä, et pinnuks silmas olnud ülikoolide rahastust kärpida.

„Trumpi kärped olid suuresti suvalised ja ebaseaduslikud, kohtud on paljud

neist tagasi pööranud. Seaduse järgi ei saanud ülikoolide rahastust vähendada lihtsalt sellepärast, et Trumpile ei meeldi Gazat toetavad meeleavaldused,“ ütleb ta. „Rahastust on võimalik kärpida, kui uurimisprojektides on konkreetseid probleeme.“

Nii võttis valitsus California Ülikoolilt Los Angeleses ära 500 miljonit dollarit teadusraha, aga õppejõudude ametiühing kaebas otsuse kohtusse ja võitis. Selle aasta eelarves soovis Trump föderaalset teadusraha poole võrra vähendada, aga kongressi vastuseisu tõttu jäi eelarve kärpimata.

Ka Velmeti sõnul on probleemiks rahastuse ebakindlus. „Raha on justkui alles, aga kunagi ei või teada, mis tingimustel seda jagatakse ja millal rahastus järjekordselt läbi lõigatakse.“

Texases ja Floridas oma ainekavad saatma osariigi valitsusametnike komiteele, kes vaatab, kas Platoni tekst, mida filosoofiakursusel õpetatakse, on liiga woke,“ kirjeldab Velmet. „See ei ole nali! Texase A&M Ülikoolis keelati ära Platoni „Pidosöögi“ õpetamine, sest seal räägiti liiga palju „soo-ideoloogiast“.“

Californias elab arvukalt ladinameeriklast. Velmeti sõnul teevad ICE tööta-

jad ehituspoodidesse reide, et illegaale tabada. „Meie ülikoolist on töötajaid lahkunud, sest nad ei julge käia metrooga tööl. Nad kardavad, et satuvad mõne ICE reidi otsa,“ kirjeldab Velmet. Tema abikaasa töötab Los Angelese lastehaiglas, kus on probleemiks, et inimesed ei julge tulla haiglasse, sest kardavad, et nad võetakse ukse peal kinni.

Velmet märgib, et Trumpi populaarsus on praegu väiksem kui kunagi varem. Eriti on see kahanenud nende hulgas, kes valisid nüüd teda esimest korda, sest lootsid, et ta tegeleb probleemidega, mida Joe Bideni valitsuse ajal oli tunnetatud: elukalliduse ja kiire inflatsiooniga. Aga Trump on hoopis ehitanud Valgesse Majja ballisaali ja alustanud kaht täiesti ebavajalikku sõda, milleks pole ameeriklaste toetust.

Ka sisseränne teeb inimestele muret, aga Minneapolisese toimunu on tekitanud erakordselt palju pahameelt. „Inimesed tahaksid enamasti, et immigrantidest saadaks lahti, aga mitte nende sõbrast Josest. Kui nad avastavad, et ainult sõber Jose ongi see immigrant, keda kottima hakatakse, siis tuleb reaalsus koju,“ märgib Velmet.

Ta toonitab, et töötab eraülikoolis ja seepärast ei pea loenguis sõnu valima. „Aga ma olen varasemast palju rangem näiteks elektroonikaseadmete kasutamisel, sest ma ei taha, et kontekstist välja rebitud videoklipid minu loengute aruteludest satuksid veebi.“

„Meie ülikoolist on töötajaid lahkunud, sest nad ei julge käia metrooga tööl. Nad kardavad, et satuvad mõne ICE reidi otsa.“ – Aro Velmet

Siiski on ka Velmeti koduülikool muutunud ära osakondade nimed, milles oli viidatud diskrimineerimisele, võrdsusele ja kaasamisele. „Need on märksõnad, millega Trumpi administratsioon võitleb.“

Samuti on temagi kolleegidel grante tühistatud, sest nad tegelesid kliima, struktuurse rassismi või Ameerika koloniaaljaloo uurimisega. „See kõik tuleb meelde, et elame teistsuguses maailmas kui kaks aastat tagasi,“ nendib Velmet.

Laura Viidebaum: sõnu tuleb valida ka konservatiividel

Laura Viidebaum läks New Yorki 2015. aastal. Ta on õppinud Tartu Ülikoolis klassikalist filoloogiat ja saanud doktorikraadi Cambridge'is. New Yorgi Ülikool on tema esimene töökoht. Ta on antiigiteaduste kaasprofessor ja kraadiõppe koordinaator. Kaks aastat tagasi sai ta püsiva akadeemilise töökoha. „Selle nimel olen ma töötanud kaua,“ ütleb Viidebaum, kelle uurimisvaldkond on antiikfilosoofia ja -kirjandus.

New Yorgi Ülikool liigitub USA-s kõrgeima taseme teadusülikoolide

» (R1) sekka. „See tähendab, et siin on meeletult head töökohad, kus tegelda teadusega. Teadlastel on võrdlemisi vähe bürokraatlikke kohustusi. Ise võib valida, mida õpetada. Keegi ei piilu sul üle öla, tähtis on teha teadustööd, avaldada artikleid,“ kirjeldab Viidebaum.

Pärast Donald Trumpi uue ametiaja algust poolteist aastat tagasi on väga palju muutunud. Viidebaum tunnistab, et valib sõnu ja proovib olla oma väljaütlemistes varasemast ettevaatlikum. „Õelda praegu Ühendriikides kõrghariduses ja teaduses toimuva kohta *tsunami* on isegi liiga leebe,“ arvab ta.

Esmalt võeti tema sõnul ette suured advokaadifirmad ja prooviti neid

Trumpi administratsioonile meelepäraselt käituma panna, seejärel ülikoolid, kust pärineb kriitiline mõtlemine ja vastupanu. „Trumpi ülikoolidevastane tegevus on laiaulatuslik ja põhimõtteline. Kõik teadusvaldkonnad on ühel või teisel viisil riivatud.“

Otsused tühistada ülikoolide riikliku rahastuse kokkuleppeid puudutavad nii humanitaar- kui ka reaalteadusi. „Uue põlvkonna aidi- ja vähiravimite programmid on jäetud rahastuseta, mistõttu inimeste ravikuur on pooleli jäänud. Kaotatud inimelud on reaalsed.“

USA teadus elab määramatuses. Kliimauuringuid ja samuti teadus-aharusid, mis kuidagi on seotud mitmekesisuse, võrdsuse ja kaasatusega, föderaalvalitsus kindlasti ei rahasta.

„Üheski ülikoolis ei ole enam mitmekesisuse ja võrdsuse edendamise põhimõtteid, ülikoolide kodulehed on ilusasti ümber sõnastatud,“ märgib Viidebaum. Mitmekesisuse, võrdsuse ja kaasatuse tagamiseks on ülikoolides kulutatud tohutult aega ja raha, aga kuue kuuga kukkus see kõik kokku.

Eesmärk oli, et USA ülikoolid oleksid ühiskonna nägu ja mitmekultuurilised; et sinna pääseks üliõpilasi, teadlasi ja õppejõude igast ühiskonnakihi. „USA ühiskond on kirju, aga ülikoolid on valge mehe nägu, eriti paremad ja tähtsamad ülikoolid,“ tõdeb Viidebaum.

„Minu osakonnas on suurem osa õppejõududest mehed. Selle kohta on palju uuringuid tehtud, nii et on laialdaselt teada, et vähemusrühmadesse kuuluvad teadlased, sh naised, peavad keskmisest palju rohkem vaeva nägema, et neid märgataks ja tööle võetaks.“

Enamikus ülikoolides on uute töötajate palkamine peatatud, mis tähendab paljudele lõpetajaile töötuks jäämist. „Kümme aastat pingutanud, äsja doktorikraadi saanud teadlastel ei ole kuhugi minna. Olukord on skisofreeniline, sest üliõpilasi võetakse vastu sama palju ja loenguid tuleb ikka lugeda; lihtsalt ebakindlust on nii palju, et pikaajalisemaid töölepinguid ei sõandata sõlmida,“ ütleb Viidebaum.

Antiigi ja lääne tsivilisatsiooniga tegelev teadusvaldkond küll otseselt löögi all pole, kuid seegi on mõjutatud. „Me ei saa kedagi palgata, aga

vähemalt oleme teiste humanitaarteaduste kolleegidega võrreldes Trumpi administratsioonile vajalikud, sest lääne ühiskonna alustalade õpetamine on populaarne. Meie kursustel on praegu – ja on tegelikult olnud kogu aeg – väga palju üliõpilasi,“ märgib Viidebaum.

Parempoolse maailmavaatega inimestele tähendab antiik lääne kultuuri hälli, mille juurde tagasi pöörduda. Ultraparempoolsed leiavad sellest õigustust valge mehe ülemvõimule.

Vasakpoolsed kritiseerivad antiikteaduste mõju Angloameerika ülikoolide arengule ja sisseastumisel varem kehtinud, kuid nüüdseks ammu kaotatud nõudeid antiikkeelte tundmise kohta, mistõttu pääsesid ülikooli vaid need, kel oli olnud privileeg antiikeele koolis õppida.

„Antiigiteadused on otseses mõttes praeguse poliitika ja toimuvate kultuurisõdade esirinnas. Antiik ei jäta kedagi külmaks,“ tõdeb Viidebaum.

New Yorgi Ülikool on praegu konservatiivse maailmavaatega perede hulgas eriti populaarne koht, kuhu oma laps õppima saata, sest seal õpib ka Donald Trumpi poeg Barron.

Trumpi soov on tõestada, et kõrgharidus kindlustab tulevikus suurema sissetuleku. Ülikoolidel tuleb esitada valitsusele aruandeid, kas lõpetajad teenivad rohkem kui nende diplomita eakaaslased. „Trump ilmselt arvab, et õppima tullakse vaid raha pärast.“

Viidebaum mõonab, et ka üliõpilaste ees tuleb sõnu valida. Kraadiõppe seminaril üliõpilastega, keda ta juba tunneb, võib vabamalt rääkida, aga näiteks sügisesel 90 üliõpilasega loengukursusel valmistas ta igaks loenguks teksti ette, et ei teeks

kogemata rumalaid nalju ega kalduks antiiksõjaväe teemast kõrvale.

„Lugesin parasjagu Caesarit ja arutasime Mariuse sõjaväereformide üle, kui kaitseminister Pete Hegseth tegi märkusi sõjaväelaste kehakaalu ja distsipliini kohta. Tavaolukorras oleks ma üliõpilaste aktiveerimiseks palunud meil mõelda antiiksõjaväe ja praeguse aja peale, aga selline asi jäi täiesti ära,“ ütleb Viidebaum.

„Õelda praegu Ühendriikides kõrghariduses ja teaduses toimuva kohta *tsunami* on isegi liiga leebe.“

- Laura Viidebaum

Sõda Lähis-Idas leiab ülikoolis suurt vastukaja, sest see mõjutab kogu ülikooliperet. Paljud on Abu Dhabis asuvas New Yorgi Ülikooli üksuses kas õpetamas või õppimas. Olukord on ärev.

Teadlased: USA ülikoolidesse tasub siiski minna

Kõigest hoolimata usuvad Reti Ranniku, Aro Velmet ja Laura Viidebaum, et Eestist USA-sse õppima või teadustööle minna on endiselt hea mõte. Tänavugi on paar inimest läinud näiteks Stanfordi Ülikooli külalisteaduriks.

USA ühiskonna edu võti on suuaresti olnud just üle maailma sealseesse ülikoolidesse kokku tulnud helgemad pead.

Aro Velmeti sõnul on raske uskuda, et praegune valitsus oleks valmis sellest hüvest loobuma. Intellektuaalne keskkond on sealsetes ülikoolides endiselt tiptasemel ja koostöövõimalused väga head. „Küsimused, mida USA teaduses praegu uuritakse,

tulevad varem või hiljem päevakorraks ka ülejäänud maailmas.“

Velmet täpsustab, et enne otsuste tegemist tasub järele mõelda, kuhu täpselt minna, ning uurida ülikooli ja osariigi olusid.

Näiteks demokraatide ülekaaluga New Yorgis ja Californias on meeleolu teistsugune kui vabariiklaste valitsetavas Texases ja Floridas.

Bakalaureuse- või magistriõppes tulemisega polevat probleemi, küll aga on palju keerulisem kraadiõppes ja tööle pääseda, sest paljude teadlaste lahkumisest

hoolimata on konkurents töökohtade vähesuse tõttu väga tihe.

Ülikoolid on värbamist vähendanud ja teadustöökas ette nähtud rahakott on õhem.

Laura Viidebaum arvab, et segased olud USA-s annavad Euroopale võimaluse helgemad pead lähiaastatel endale napsata.

„Mitmed Euroopa suured ülikoolid Prantsusmaal, Portugalis, Inglismaal ja Saksamaal on seda ka juba hakanud tegema. Eestigi kõrgekoolid võiks selle nimel pingutada,“ pakub ta.

Kõik kolm teadlast usuvad ja loodavad, et kui võim vahetub, tõuseb teaduspõhine mõttemaailm taas ausse ja ärevus vaibub.

„Muidugi on pikaajaline kahju USA teadusasutustele tehtud, osa teadlasi on läinud erasektorisse või riigist lahkunud, ning ka teaduspõhine maailmapilt on ühiskonnas kannatada saanud. Raske on ennustada, mis saab tulevikus, kuid tahaks siiski loota, et praegune olukord on möödud,“ lausub Reti Ranniku. **UT**

Foto: Mailis Vahenurm / Tartu Postimees / Scanpix

◀ Laura Viidebaum tunnistab, et valib sõnu ja proovib olla oma väljaütlemistes varasemast ettevaatlikum.

Reklamimeeskonnal vedas, et võttepäeval Vellaveres paduvihma ei sadanud.

Foto: Taavi Kivisilla

Tudengi ideest sündinud reklaam võitis Puumuna ja kinopubliku südamed

Tartu Ülikooli bioloogia ja elustiku kaitse õppekava reklaam „Ära pane puusse!“ võitis Kuldmuna reklaamikonkursil eriauhinna Puumuna, lisaks tunnustati see Apollo kinodes parimaks avaliku sektori kinoreklaamiks.

SVEN PAULUS
ajakirjanik

Reklaami idee autor on Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni magistrant Henriette

Liis Meeliste, kes pakkus selle välja loovkirjutamise kursuse ülesannet täites. Meeliste lähtus isiklikust kogemusest – ta usub, et inimesi köidavad olukorrad, milles nad iseend ära tunnevad. „Kõige paremad ideed tulevad päris elust,“ on ta veendunud. „Need

on hetked, mis tekitavad äratundmisrõõmu või ka kerget häbitunnet. Poiss ja tüdruk lepivad näiteks kokku, et kohtuvad mingi puu juures, aga poiss ei tea, milline see puu on. See on väga inimlik olukord, kus sa ei taha, et sul piinlik oleks.“

Tema algne idee jalutavast paarikesest, üks neist nõutu näoga taimi vaatamas, kannab endas „Kevade“ filmist tuttavat dünaamikat Arno ja Teele vahel. Just see äratuntav suhe ning kergelt kohmetu olukord andsid loole emotsionaalse tõukejõu.

Samas peegeldub Meeliste idees ka ühiskondlik muutus. „Arvestades seda, kui linnastunud me oleme, võib taimede tundmine paljudele kaugeks teemaks jääda,“ arvab ta.

Niisugusest üldinimlikult lihtsast olukorrast kasvaski välja reklaamikampaania keskne sõnum: bioloogia ei ole midagi kauget ja akadeemilist, vaid praktiline ala, mida läheb elus vaja.

Klassika, mis mõjub ka tänapäeval

Reklaamiideid otsinud ökoloogia ja maateaduste instituudi ning Tartu Ülikooli visuaalmeedia talituse koostöös sai Meeliste algsest mõttest mõjus ja kultuuriliselt kõnekas filmiklipp. Meeskond hankis õigused filmi „Kevade“ interpreteerimiseks ning Veljo Tormise tunnusmuusika kasutamiseks.

„„Kevade“ ise dikteeris juba visuaalselt väga palju ja meil polnud plaaniski sellele vastu hakata, vaid pigem just vooluga kaasa minna,“ ütleb video režissöör Maiken Austin.

Võtted toimusid Tartu lähistel Vellaveres, kust leiti originaaltruu maastik, ning rollidesse asusid Tartu Üliõpilasteatri näitlejad Kristjan Kundla ja Eliise Renser.

Austin pole kiitusega kitsi. „Nad olid fantastiliselt head! Vajasid väga

► Kristjan Kundla kehastatud Arno mõtleb paaniliselt, kuidas ta küll Teele viidatud vana paju ära tunneb.

vähe juhendamist ja suutsid kiiresti leida endis sisemise Arno ja Teele,“ ütleb ta.

Video produtsent Kelly Kittus meenutab, et kõige raskem polnudki loominguiline pool, vaid praktilised takistused. „Kõige keerulisem oli võttekoha leidmine ja see, et mu auto läks vahetult enne filmimist katki. Samuti muutus ilm: võtteid kavandades oli ilus lumine talv, aga siis järsku läks sulaks ja hakkas vihma sadama. Hoidsime pöialt, et võttepäeval ei kallaks!“

Kittus rõhutas, et reklaamikampaania eesmärk ei olnud pelgalt tähelepanu püüda, vaid anda edasi sõnum: bioloogia ja elustiku kaitse on eluline ja mitmekülgne eriala, mida õppides ei pane puusse, sest saadud teadmisi saab kasutada väga erinevates olukordades.

Miks see reklaam ikkagi nii hästi toimib? Austini vastus on lihtne: „Visuaal on kergesti äratuntav, kirjelatud probleem ka praegusele noorele tuttav ning lahendus ootamatu ja huvitav.“ Kui lähed kinno uusimat Hollywoodi filmi vaatama, aga näed enne seda hoopis tuttavat „Kevade“ stseeni humoorikas võtmes, teeb see

südame soojaks ja jääb arvatavasti ka meelde.

Hea idee ja täpne teostus tõidki tunnustuse. Lisaks Kuldmuna nominatsioonile ja Puumuna eriauhinnale valiti see Apollo kinode 2025. aasta parimaks avaliku sektori reklaamiks.

Tunnustus, mida ei osanud ette näha

Saavutus on seda uhkem, et mullu jooksis Apollo kinodes umbes 200 erinevat reklaami. Neist 55 jõudis Apollo Kino ja Megameedia ühise žürii ette ja neist omakorda kolm saadeti rahvahääletusele, kus selgus võitja.

Idee autorile Henriette Liis Meelistele tuli tunnustus väga suure üllatusena. „See on täiesti ulme!“ tunnistab ta. „Ma ei osanud ette näha, et see idee üldse teostatakse, rääkimata sellest, et see nii kaugemale jõuab.“

Reklaami edu kinnitab, et hea idee ei vaja suurt eelarvet, vaid tähtsam on inimlik, nutikas ja kultuuriliselt kõnekas lugu. Maiken Austini sõnul teeb visuaalmeedia talitus suurima rõõmuga ka edaspidi munadeväärilisi reklaamfilme. **UT**

Kuvatõmmis: Youtube / Tartu Ülikool

Viivi Luik: üliõpilaste esseede sügavus on mind üllatanud

Kirjanik Viivi Luik, Tartu Ülikooli vabade kunstide professor sel õppeaastal, ütleb, et loengute pidamine ja üliõpilastega kohtumine on talle andnud väga üllatava ja rõõmustava kogemuse.

TIIA KÖNNUSSAAR
kirjanik ja publitsist

Viivi Luik on luuletaja, kirjaniku ja esseistina osalenud eesti ja maailmakirjanduses 60 aastat. Noore luuletajana astus ta esmakordselt üles 60-ndatel; romaanidest pälvivad kohe suurt tähelepanu pöördelisel aegadel ilmunud „Seitsmes rahukevad“ (1985) ja „Ajaloos ilu“ (1991).

Tema tekstidele on ka muusikat kirjutatud: sügava looduse- ja elutunnetusega „Võta mind lehtede varju“ ja „Väljas on veebruar“ Urmas Alenderi esituses on juurdunud eestlase kultuurimällu.

Oma loengusarjas keskendub Viivi Luik ajastuomaste inimtüüpide kujutamisele kirjanduses.

Viivi Luik, kui üldiselt peetakse kirjaniku tööd üsna üksildaseks, siis nüüd seisate loengusaalis noorte ees. Milline on teie kogemus seni olnud?

Võtsin professuuri vastu just sellepärast, et see pakkus mulle võimalust

teostada üks mõte, mis mul juba pikemat aega oli olnud, kuid millele ma polnud seni leidnud õiget väljendusvormi. Loengud osutusidki selleks väljendusvormiks, mida ma olin otsinud: tahan rõhutada elava sõna ja selle kuulamise olulisust.

Olen saanud väga üllatava ja rõõmustava kogemuse. Need üliõpilased, kes minu loengutest osa võtavad, oskavad ja tahavad kuulata, suudavad keskenduda.

” Iga ajastu sünnitab omad inimtüübid, kirjaniku asi on neid näha ja teistele näidata. Kuni need ei ole kirjaniku poolt sõna abil ellu äratatud, ei ole neid inimeste teadvuses olemas.

Üliõpilased on kirjutanud mu loengute põhjal sügavaid esseesid, mis mind on tõsiselt üllatanud. Selle põhjal küll öelda ei saa, et noored on pealiskaudsed või lapsikud. Vastupidi, nende tudengite mõtteavalduste kõrval tunduvad nii

paljude eeldatavasti haritud ja elukogenud inimeste mõtted ebaküpsed ja primitiivsed.

Vabade kunstide professorina olete oma südameasjaks võtnud juhatada kuulajad läbi 20. sajandi kirjanduse, maailmakirjandusest ikka ja jälle ka eesti kirjanduseni jõudes. Mis teid ennast loengukursust koostades kõige rohkem üllatas või võlus?

Kõige rohkem üllatas see, kui iseseisev organism on üks kirjandusteos ja kuidas ta erinevatel ajastutel oma sõnumit võib muuta. Kirjanik, kes teose kunagi kirjutas, ei osanud unes ka näha, mis sõnumi ta tulevikku saadab ja kuidas ta sõnum ajas muutub.

Uurite oma loengusarjas inimtüüpide kujutamist kirjanduses eri kümnenditel. Kuidas te nende inimtüüpide muutumist ajas kirjeldaksite?

Foto: Andres Tennus

Ümbritseva müraga ei tule leppida, ütleb Viivi Luik. „Igaüks ise valib, kas ta lepib või ei lepi.“

Iga ajastu sünnitab omad inimtüübid, kirjaniku asi on neid näha ja teistele näidata. Kuni need ajastuomased tüübid ei ole kirjaniku poolt sõnastatud, sõna abil ellu äratatud, ei ole neid inimeste teadvuses olemas. Kui näiteks Tammsaare ei oleks sõna abil ellu äratanud Indrekut, linnakooli läinud talupoissi, enese- ja jumalaotsijat, siis olekski jäänud üks tolle aja Eestile iseloomulik ja tolle ajastu sünnitatud inimtüüp meile teadvustamata.

Milline periood eelmisest sajandist teile endale kõige lähedasem tundub – on need 60-ndad, mil luuletajana kirjandusse astusite, või hoopiski 80–90-ndad, mil ilmusid

teie romaanid „Seitsmes rahukevad“ ja „Ajaloos ilu“?

Eelmisest sajandist on mulle kõige lähedasem 90-ndate algus, maailma ja Eesti järsk muutumine. Adrenaliin, mis oli õhus. Oht ja julgus!

1960-ndad mõjuvad masendavalt. Kui ainult mõelda 1968. aastale ja Vene tankidele Prahast! Või kultuuri-revolutsioonile Hiinas ja selle võikuste. „Ajaloos ilu“ kujutab augustipäevi 1968. aastal, kui Vene tankid jõudsid Prahasse. Ilmus see raamat aga juba 1991. aastal, kohe peale Eesti vabaks saamist.

80. aastad olid küllaltki koledad, nii idas kui ka läänes. Läänes oli tarbimisühiskond ennast täielikult

kehtestanud ja kaasa toonud kõik need hädad, mida ta kaasa toob. Idas ehk okupeeritud Eestis oli rahvuse ja keele säilitamine elu ja surma küsimus.

Ilmselt on nii, et kirjanduslooliselt on võimalik head analüüsi teha alles tagantjärele – olles ise parasjagu elu keskel, ei pruugi ajastu jooned päris nähtavad olla. Siiski, kuivõrd märkate viimase paarikümne aasta kirjanduses suundumusi, mida saaks üldistavalt välja joonistada? Kui üldse nii lähedase aja kohta midagi on võimalik ütelda, siis tor-kab silma tühjade sõnade vohamine, teatav jõuetus, sisendusjõuetus,

sõnamaagia puudumine. See pole nii mitte ainult Eestis, vaid ka teistes heaoluühiskondades.

Olete oma loengutesse kutsunud ka külalisi: Joonas Hellerma, Aija Sakova, Erkki-Sven Tüüri, Anna Verschiku. Mida just nende inimeste kutsumisega taotlesite ja mida kogesite?

Jah, need külalised on oluline osa mu loengutest. Nad avardavad tausta. Nad räägivad asju, mida tudengid mujalt võib-olla ei kuuleks. Aija Sakovaga rääkisime julgusest, julgusest elada. Anna Verschikuga rääkisime Ukraina sõjast ja selles sõjas sündinud elavast luulest, sõnadest, mis jälle on saanud jõu. Erkki-Sven Tüüri rääkisime Eesti ja Euroopa tähendusest ja sellest, kuidas muusikas väljendada inimest; Joonas Hellermaga aga vestlusest kui kunstist, raamatute tähtsusest ja veel nii paljudest asjadest.

Külalised on oluline osa mu loengutest. Nad avardavad tausta. Nad räägivad asju, mida tudengid mujalt võib-olla ei kuuleks.

Ka kevadsemestril on mul neli külalist. Märtsis vestlesin Riina Roose ja Jaan Tootseniga, aprillis tuleb David Vseviov ja mais Maarja Vaino. Millest me räägime, see selgub siis.

Kuidas teie seda sõnastaksite – mis üldse ajendab inimest valima üht läbi sajandite kõige ebakindlamat ja ennustamatumat teed, kirjaniku või kunstniku rada?

See, et ta peab ütlema seda, mida ainult tema saab ütelda; et ta ei saa muidu elada, kui pole ära öelnud.

Märtsi lõpus oli Viivi Luige külaline režissöör Jaan Tootsen. Foto: Jassu Hertsman

Sõna on muutunud vabamaks kui kunagi varem, kõik saavad avalikult välja öelda või kirjutada, mida ja kuidas nad parasjagu tahavad. Kuivõrd see, et meid ümbritseb tohtu hulk müra, nii visuaalset kui ka verbaalset, on asjade paratamatu

käik, millega tuleb lihtsalt leppida?
Ei tule leppida. Igaüks saab ise valida, kas ta lepib või ei lepi.

Kirja- ja kunstirahvas üle maailma tunneb muret tehisarutungimise üle loometegevusse. Kuidas suhtute teie roboti kasutamisse loomingus, ja kelle looming see siis õigupoolest on?

Soovitan lugeda Rein Raua ja Ardo Ran Varrese vestlust 27. veebruari Sirbist. Selle pealkiri on „Kultuuriline sulgumine, mälu koloniseerimine ja tehisarurahvalaulikud 2.0“. Tsiteerin Rein Rauda: „Küsimus on selles, kas me tahame, et meie mälu koloniseeritakse, või me ei taha. Tehisnutt on

puhtalt kommertsiaalne ettevõtmine, see on eraõiguslike firmade kätes.“

Ja veel üks Rein Raua tsitaat samast vestlusest: „Kindlasti kiirendab tehisnutt kliimakatastroofi saabumist radikaalselt. Seetõttu tekitavad minus õudu kõik need jutud, kuidas nüüd hakatakse Eestis AI-d „Tiigrihüppe“ programmi kombel juurutama. Me paneme oma kultuuri seisma, rikume ta ära ja ühtlasi keerame veel suure hulga kliimat ka tuksi.“

Sellega on kõik öeldud.

Tähistasime just eestikeelse kirjasõna sünni 500. aastapäeva. Mis teid sellele tähtpäevale mõeldes rõõmustab ja millega te rahul pole?

Oli palju sõnu ja vähe tegusid. Kuskilt pole kuulda olnud, et eesti raamatu 500. aastapäeva auks oleks otsustatud toetada kordustrükkide ja kultuurilugu uurivate raamatute väljaandmist või mitte sulgeda rohkem väikesi raamatukogusid.

Rõõmustab see, et tõlgitakse kõigest hoolimata väga palju kõrgetasemelist mõttekirjandust. **UT**

Neli aastat võrgu varjus

Ülikooli õppehoonetes Omicumis ja Philosophicumis on juba neli aastat punutud varjevörke, mis saadetakse Ukraina kaitsjatele. Milline näeb välja üks päev punujate elus, kirjeldab Omicumis võrkude punumist korraldav Signe Värvi.

SIGNE VÄRV

TÜ rakubioloogia teadur

On karge kevadhommik, kell on pool üheksa ja Omicumis ratta-parklas ronib oma truu sinise Cube Aim SL 29 seljast hallipäine Peeter. Ta käib iga päev vabatahtlikuna Omicumis aatriumis Ukraina sõduritele varjevörke punumas.

Enamasti jõuabki just Peeter võrgu juurde esimesena. Jätab üleriided garderoobi ja vaatab üle, kui palju jõudsid ära teha eelmise õhtu punujad. Läheb kööginurka, teeb endale

tassi kohvi ja paneb paika päeva-plaani. Alusvõrgud tellimuste tabelis olevate järgmiste võrkude jaoks on välja mõõdetud – sellega ei pea täna tegelema. Küll aga on jäänud väheks pruunikat tooni ribasid, mida võrgu sisse punuda. Tuleb lõigata kiudkanga rullist paane ja need ribade lõikajatele valmis seada.

Kella üheksa paiku asutab end võrgu juurde punuma endine kiirabivelsker, alati rõõmsameelne Tiina. Mis sest, et kätes on närvikahjustus ja kogu aeg on tunne, nagu torgiks sõrmeotsi väikesed nõelad. See pole ju miskit külmas ja porises kaevikus

istumise kõrval ... Suvel ootab Tiinat eest suur juubel – ta saab 80-aastaseks.

Hommikuse vahetuse usinad pensionärid

Varsti saabuvad Nadja* ja Mõhhailo*, mõlemad ukraina pensionärid. Nadja jõudis Eestisse 2022. aastal, tema abikaasa Mõhhailo pidas veel kodukohas mõnda aega vastu, kuid tuli siis naisele järele. Esialgu jagasid nad end võrgupunumise ja Tartu Toidupangas vabatahtlikuks olemise vahel, kuid pärast toidupanga kolimist käivad iga päev Omicumis.

Ribasid lõigatakse spetsiaalselt siksakiliselt, et need jääksid võrgus ruumiliselt ja jätaksid mulje näiteks tuules laperdavatest lehekestest. See on Eestis tehtud võrkude omapära – me ei loo nn lamedat pinda, vaid püüame anda võrgule looduslikumat väljanägemist.

Foto: Signe Värvi

Ja iga päev loodavad nad kuulda midagi oma poja kohta, kes teenis Azovi pataljonis ja langes 2022. aastal sõjavangi. Ehk jõuavad nad ära oodata päeva, mil teda jälle näha saavad. Möhhailo võitleb eesti arstide toel pahaloomulise kasvaja ja Nadja saadab väsimatult palvekirju Punasele Ristile, suursaadikutele – kellele iganes, kes suudaks mõjutada mõnd agressorriigi ametnikku väljastama vajalikku infot nende poja kohta. Nad ei tea siiani, kas poeg on üldse veel elus.

Vahepeal on kohale jõudnud ka teised eakad vabatahtlikud: proua Katerõna* ja kiire punuja Lesja*. Katerõna käed ei luba tal võrku punuda, küll aga püüab ta teistele lõigata nii palju ribasid kui võimalik. Aeg-ajalt peab ikka üle küsima, kas kangas, mida ta lõikab, on üldse sobilikku tooni, sest silmanägemine on kehvake. Kui Katerõna pole Omicumis, on ta Laulupeomuseumis, kus samuti tehakse tänuväärset kangalõikumistööd.

Lesja on vaikne ja visa. Tervis pole enam see, aga süda nõuab, et kui midagi on võimalik omade heaks teha, siis tuleb teha. Ja võrgu juures saab teiste naistega nii mõnedki maailma asjad läbi arutatud.

Täna on võrkude juures ka kraptsakad Maia ja Anne, kes napsavad oma kiirest pensionärielust iga nädal ühel päeval mitu tundi, et pärast seenioride võimlemistrenni tulla ja aidata. Terve elu aktiivsed olnud prouade jaoks on mõeldamatu niisama kodus passida – nii palju on ju teha!

Samuti on end ühe laua taha sisse seadnud Ülle, kes teeb väga peent näputööd. Ta kasutab suurtest kohviubade kottidest saadud kiude, et valmistada snaipritele maskeerimis-ülirikondi. Neid tehakse tellimise peale ja need on väga väärtuslikud.

Lõunaks on Tiina, Nadja, Möhhailo ja Lesja ära läinud. Minekule seavad end ka Maia ja Anne. Nemad on võrgupunujate hommikune vahetus.

Noored näpud on väga oodatud

Juba on aga saabunud endised pedagoogid Tamara* ja Oksana*, kes kositavad kõiki kohalolijaid koduste toitudega. Naistel on paika pandud, kes millisel päeval toob Peetrile söögi – teda peab korralikult toitma, et oleks ikka jaksu kõigi jaoks olemas olla!

Lõuna ajal peab teda utsitama kööginurga poole, sest tal on parasjagu pooleli eesti keele õpetamine kahele ukraina vabatahtlikule. Vassõl* loodab aprillis ära teha eesti keele algtaseme eksami, aga Peeter on skeptiline. Tema teine õpilane, nooremapoolne Olena*, seab end sisse kööginurgas. Olena on jõudnud juba B2-tasemele. Varsti pendeldab Peeter aatriumi ja köögi vahet, katkub

juukseid ja üritab seletada, kuidas küll *oast* saab *uba* ja vastupidi.

Võrgu juures on nüüd ka kaks tudengit, kellel lõppes loeng suure auditooriumis. Tudengid on punumisel haruldased külalised, kuid nad võetakse alati rõõmuga vastu – noored, artriidist puremata näpud teevad kiiret tööd.

Pärastlõunal tuleb läbi kolmekümnendates Darja*, kes töötab ilusalongis. Kui parasjagu pole kedagi teenindada, jõuab ta mitu riba võrku punuda. Darja on ka see, kes siis, kui annetustest on kogunenud vajalik summa, tellib Ukrainast kergest kiudkangast, mis on võrgupunumiseks parim materjal. Lõunapausi ajal käib punumas ka Katre, kes töötab ühes lähedalasuvas asutuses.

Halõnal* on täna kangalõikumispäev. Natalija* soovib pigem punuda. Sofijal*, kes on erialalt kiirabiõde, kuid praegu kliinikumis koristustöid tegemas, on vaba päev ning ta korras- tab laoruumi, kuhu on jälle kuhjunud

annetustena toodud kasutatud riideid. Sofijale tuleb neid appi sorteerima ka Kristina*.

Liiga pikalt järjest punumine pole mõnus. Kraam sorditakse mitmesse hunnikusse: riided, mis on Ukrainasse saatmiseks liiga katkised või kulunud, lähevad varjevõrgu materjaliks; mis ei sobi ka selleks, läheb tekstiilprügisse.

Kella viie paiku jääb võrgu juures hõredamaks. Tamara on otsustanud teha täna ka mõned kiivrikatted ja ta lähim võitluskaaslane Vira* liitub temaga. Vahepeal on nende laua juurest kosta ka lauluhääli. Vira käib laulmas ukrainlaste kooris, mis aeg-ajalt Tartu peal ka kontserte annab. Tasapisi seab lõunane vahetus end minekule.

Õhtuse vahetuse asjalikud korraldajad

Väsinud moega Peeter arvab, et läheb täna koju kella kuue paiku. Õnneks ei ole kolmapäev ja Peetrit

◀ Ukraina pensionärid Nadja ja Möhhailo käivad varjevõrku punumas iga päev. Foto: Signe Värvi

hangib saatmiseks ka süle- ja tahvelarvuteid ning akupankasid.

Raili toob võrguõhtusse värvi ja särtsu. Temaga on tore rääkida kultuurisündmustest, nagu ka Iraga, keda täna küll punumas pole. Railil ja Sofijal on plaan jõuda pärast punumist veel juuksurisse.

Juba õhtupimeduses astub uksest sisse Magnus – kõige hilisema vahetuse esindaja. Tema on punujate IT-guru, kes vastavalt vajadustele seadistab ukrainlannade arvuteid ja nutividinaid. Koduse tiguposti juurest ootamatult digiriiki sulpsatamine pole kõigi jaoks kerge olnud. Mõnikord on Magnus täitsa omapäi, kuid täna on varjevõrgu jaoks aega ka Marijal*.

Magnus ja Marija on need, kes mõne tunni pärast pühivad võrgu-aluse põranda puhtaks, kustutavad köögis ja laoruumis tuled ning sulgevad ukseid. Päev varjevõrgu varjus on möödunud.

Tartu Ülikoolis on varjevõrke järjepanu punutud 2022. aasta kevadest. Riia 23b/2 asuvas Omicumis, kus punumistöö käib iga päev, täitub võrgupunumise alustamisest 13. aprillil neli aastat. Kolmapäeviti kella 16–20 saab varjevõrke punuda ka Jakobi 2 asuvas Philosphicumis. Neis kahes õppehoones on võrke punutud kokku 24 019 m², üle Eesti asuvates punumiskohtades kokku 89 555 m². **UT**

Märkus

* Ukrainlastest vabatahtlikud on artiklis muudetud nimedega, kuna osal neist elavad lähedased veel okupeeritud aladel.

Lapsed jõuavad seigeldes turvalisema internetini

Märtsis saabus koolidesse ja lasteaedadesse trükisoe raamat „Suur digiseiklus“, mis on sündinud praktilisest vajadusest: digimaailma ohtude üle tuleb arutleda juba viieaastaste lastega, aga paljud õpetajad ja lapsevanemad pelgavad, et selleks on vaja eriteadmisi.

INGER KLESMENT

TÜ ühiskonnateaduste meediapädevuse projektijuht

Kuidas rääkida lastele internetis valitsevatest ohtudest? Laste ja täiskasvanute veebikogemused on soovituspõhise algoritmi tõttu väga erinevad, mistõttu ei pruugi õpetajad ja lapsevanemad olla laste internetikogemusega väga hästi kursis. Ega alati ole ka aega ja enesekindlust, et ohtudest kõnelemiseks teemasid välja valida.

Ka lasteaias ja algklassides on keerule rääkida abstraktsetest veebiohtudest, kui osa lapsi kasutab minigeid keskkondi palju, aga teised pole neist veel kuulnudki.

Osa vanemaid tunneb, et jääb digioskuste poolest lastele alla, mistõttu lastakse nad sageli üksi ekraani ette või pannakse juhendamise ja jälgimise kohused vanema õe-venna õlule.

Internetidžunglis üksi toimetavaid lapsi ohustavad aga muu hulgas pahatahtlikud täiskasvanud. Seepärast tellis Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) 2024. aastal Euroopa Liidu ja Sise-ministeeriumi kaasrahastatud projekti „Lapse seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langemise ennetamine

veebis“ raames uuringu, kus tehti ülevaade teiste riikide tõenduspõhistest lahendustest veebiturvalisuse õpetamisel ning Eesti laste kokkupuudetest veebiriskidega, sealhulgas seksuaalse väärkohtlemisega.

Uuringu tulemusena valiti üheks ennetustöö meetodiks lihtsas keeles kirjutatud, laste jaoks oluliste teemade ning ilusate piltidega raamat ja töölehed, mida saavad kasutada nii õpetajad, lastega töötavad spetsialistid kui ka lapsevanemad.

Kuidas rääkida lastele pedofiilidest?

Ehkki mina olen lasteaedades ja koolides rohkem kui 14 000 lapsele digitarkust õpetamas käinud ning meediauuringute kaasprofessor Maria Murumaa-Mengel on üle 20 aasta internetiuuringuid teinud, tahtsime kuulda ka teiste kogemusi ja arvamusi. See pärast küsisime fookusgrupi-intervjuudes Tartu lasteaias õpetajatelt ja ankeetküsitluses 50-lt Narva õpetajalt, milliseid tegelasi ja teemakäsitlusi nemad raamatus näha sooviksid.

Kui teemade osas üllatusi polnud, siis tegelaste asjus selgus, et internetis seikleivate kirjaklambrate või oravate asemel peavad loo keskmes olema inimesed, sest nendega on lastel lihtsam samastuda. Esmapilgul lihtne soovitus osutus üsnagi keerukaks ülesandeks, sest laste digikirjatoskuse arengut mõjutavad nii nende sugu ja vanus, pereelu kui ka vanemate hoiakud.

Peategelasi otsides jäid lõpuks sõelale väike tüdruk Jette (kelle vanust me nimelt kordagi välja ei ütle) ja tema täiskasvanud sugulane, keda laps kutsub Väikeseks Onuks (ehkki onu on üüratult pikk).

Lapse ja täiskasvanu panime raamatus koos seiklema peamiselt sellepärast, et see kajastaks üht parimat digipädevuste arendamise viisi – digimeedia koostarbimist.

Lisaks andis lapse ja täiskasvanu ühine digiseiklus võimaluse näidata nii väiksele kui ka suurele lugejale, et mõnes olukorras võib laps olla

Mõistsime, et see raamat võib olla paljudele lastele ja ka õpetajatele esimene kord, kui räägitakse väärkohtlemise ohust.

Rõõmsad autorid trükisooja raamatuga. Vasakult Killi Agur, Inger Klesment ja Maria Murumaa-Mengel.

teadlikum ja läbinägelikum, aga päriselt ohtlike olukordi aitab ennetada täiskasvanu elukogenud pilk ja oskus õigel ajal sekkuda.

Igas peatükis on tegelaste suhte tasakaal, roll, teadmised ja lõpliku otsuse tegija korralikult, uuringutulemuste põhjal läbi mõeldud.

Et raamatu läbiv teema, seksuaalne digisisu ja veebisuhtlus pahatahtlike täiskasvanutega, oli projektis kindlaks määratud, kaasas PPA töösse ka psühholoogi. Tundlike teemade käsitluses aitas meil sõnu valida Mirjam Lanno. Meie esimene koostööpäev Paides oli väga viljakas: õhtuks said läbi räägitud nii tegevustiku

ülesehitus kui ka võimalikud riskid seni paljuski tabuks peetud teemade käsitlises väga noores vanuses.

Autoritena mõistsime, et kõikidesse koolieelikutega lasteaedadesse ja rohkem kui 350 kooli tasuta saatetav raamat võib olla paljudele lastele ja ka õpetajatele esimene kord, kui räägitakse väärkohtlemise ohust. Tundsime väga suurt vastutust ja otsisime viisi, kuidas keerulist teemat ebavajalike uksi avamata käsitleda.

Eeltöö viis autorid lasteaedadesse

„Suure digiseikluse“ lõpliku sisu väljatöötamiseks andis viimase

puuduoleva perspektiivi ühiskonnateaduste instituudi Meediaklubi projektis kaasa lööv usuteaduskonna tudeng Killi Agur, kes liitus raamatu kirjutamisega kolmanda autorina.

Kui teemad ja tegelased said lõplikult otsustatud, algasid tõised suvepäevad. Jette ja Väikese Onu tegevus rullus lahti arvutimängus, kus nad muu hulgas mõtisklesid digitaalset ja füüsilist maailma erinevuste üle, rääkisid isikliku info jagamisest internetis, panid paika veebis piltide ja videote saatmise reeglid ning näitasid, mida teha, kui laps avastab, et on juba suhelnud pahatahtliku võõra täiskasvanuga.

Kuigi tänavu veebruaris avaldatud EU Kids Online'i ja mitmed varasemad uuringud näitavad, et Eesti lapsed on juba väga varases eas kogenud internetikasutajad ja suurel osal 8–10-aastastel on raske ette kujutada elu ilma digivahenditeta, kirjutati digipädevuste õpetamise kohustus alushariduse riiklikku õppekavva alles 2025. aastal.

Kuivõrd siiani on digikirjaoskuse arendamine olnud äärmiselt ebaühtlane, oli keerukas teha ka otsuseid, kui süvitsi tuleks teemade käsitlemisel minna. Nii laste teadlikkus veebiohtudest, keeletaju kui ka võimekus mõista seoseid interneti kasutamise ja fantaasialoo vahel on ju erinevad.

Just seepärast lugesime juunis teksti ette rohkem kui kümne rühma koolieelikutele ja palusime 13 lapsevanemal oma lastega sama teha. Küsisime neilt, kus laste tähelepanu hajus, mis ajas naerma, mis tekitas hirmu, kus oli vaja lisaselgitusi jne.

Tulemuste põhjal muutsime näiteks sissejuhatava peatüki hoogsamaks ja rookisime sealt välja kalossiviskamise võistluse, sest oli selgunud, et lapsed ei tea, mis on kaloss ja miks seda loopima peaks. Lähtusime põhimõttest, et tegevustik olgu pigem lihtsakoeline, sest nii jääb ruumi uue õppimisele.

Kujutluspildi loovad illustratsioonid

Kui lugu sai valmis, liitusid sügisel katsetamisega ka teised 12 Meediaklubi tudengit, kes viisid „Suure digiseikluse“ rohkem kui 80 lasteaeda. Et teksti sai veel mingil määral muuta, kasutasime võimalust ja küsisime nii üliõpilastelt, lasteaiaõpetajatelt kui ka lastelt tagasisidet. Oli võimas näha ja kuulda, et materjal tõesti toetab internetiturvalisusest rääkimist!

Samal ajal valmisid illustraator Tiiu Kitsiku käe all pildid. Iga kord, kui postkasti potsatas Tiiu kiri,

avasime pildifaile samasuguse elevusega nagu lapsena üllatusemuna. Nii võrd huvitav oli näha, kuidas näeb lugu välja professionaalse illustraatori pilgu läbi ja mismoodi see tulevikus laste kujutluspilti jääb. Üksteise järel sündisid kuldketi ja nokatsiga Härra Turvatihane, päikesepillidega Salasõna Sipelgas ning ujumistrikoo Elli, kes on langenud pettuse ohvriks.

Kui tekstis sai mitmest keerulisest küsimusest kõrvale põigata – näiteks mis soost ja kui vana on täiskasvanu, kes internetis last teeseldes väikese Elli pilti küsib –, siis Tiiu Kitsikul oli vaja vastuseid.

Kuigi need valikud ei mõjuta last nüüd ja kohe, kinnistame või kujundame iga pildiga ümber mõtteviisi sellest, kes või mis on ohtlik, kellelt ning kuidas küsida abi. Seega mõjutavad illustratsioonid – näiteks Jette isa, kes kuulab lapse muret tema kõrval kükitades, ja Moonutuste Majas kohatud kiitsakas poiss, kes muretseb oma keha pärast – seda, kuidas tuhanded lapsed ja nende vanemad internetiga seotud teemadest räägivad.

Soovides toetada laste jutustamis- oskuse arengut, lisasime komplekti raamatust tuttavate illustratsioonidega pildikaardid, mis aitavad lugu meenutada ja teadmisi kinnistada. Lasteaiad said lisaks lauamängu, mida lastel on võimalik ka omavahel mängida.

Loodame, et see terviklik ja sadade lastega läbi proovitud komplekt aitab luua digimaailmas turvalisemat lapsepõlve. **UT**

◀ Internetiturvalisuse raamatu sisu katsetati enne avaldamist sadade laste abil. Fotol üks raamatu autoritest Killi Agur Tartu lasteaialastega.

Foto: Reelika Riimand

Vaata teavet Tartu Ülikooli ametiühingu kohta veebilehelt union.ee.

Võrdse kohtlemisega seotud teemad vajavad ülikoolis senisest laiemat arutelu

Tartu Ülikooli ametiühingu hinnangul vajab praegune võrdset kohtlemist puudutav reeglistik sisulist ülevaatamist. Ametiühingu juht Ruth Tammeorg esindab kogu juhatuse arvamust.

Foto: Jassu Hertsmann

Ruth Tammeorg
TÜ ametiühingu juhatuse esimees

Sel aastal on Tartu Ülikoolis võrdse kohtlemise valdkonnas hakatud suurt tähelepanu pöörama seksuaalse ahistamise probleemile. See on ka mõistetav, sest neli meediaskandaali on olnud seotud just sellega. Sama olulised on aga ebavõrdse kohtlemise ja töökiusuga seotud mured, mis ei pruugi meedias nii palju tähelepanu saada, kuid on märksa tavalisemad.

Ametiühingu poole on pöördunud mitu inimest, kes tunnevad, et neid on koheldud ebaõiglaselt, ja kes ei oska mujalt abi otsida, kuigi reeglid ebavõrdse kohtlemise, töökiusuga ja diskrimineerimise korral käitumiseks on ülikoolis olemas. Olemas on

ka tugiisikud, kelle ülesanne on selgitada, kelle poole võiks kiusu ohver pöörduda.

Sellest hoolimata pööratakse kiusamisjuhtumite korral aina sagedamini meie poole. Seetõttu analüüsis ametiühingu juhatuse, miks võrdse kohtlemise süsteem ülikoolis plaani-päraselt ei toimi.

Mõne viimase aasta jooksul on kõrghariduse äristumine muutnud ülikooli tasapisi üha enam organisatsioonideks, kus on vaja võimalikult tõhusalt (loe: odavalt) teha ära õppetöö ning kus teaduse rahastamine sõltub üha enam projektide taotlemise edukusest.

Doktorikraadiga inimesi on Eestis piisavalt

Kui veel 21. sajandi esimesel kümnendil toimusid õppekavade akrediteerimised, kus üheks oluliseks näitajaks oli doktorikraadiga õppejõudude osakaal, siis nüüdseks on see kriteerium kadunud.

Tõepoolest: doktorikraadiga inimesi on piisavalt. Seetõttu pole vaja juhte eraldi kontrollida või

motiveerida, et õppetööd teeksid kvalifitseeritud ja pika kogemusega inimesed.

Odavam on suunata õpetama näiteks doktorandid (eestikeelsete doktorantide suurest õppetöökoostmusest oli juttu ka 2025. aastal Riigikogus toimunud seminaril), nooremlektorid ja õpetajad, sest professoritel on eeskätt vaja tuua sisse uurimisraha.

” Karjäärivõimalus sõltub kõige enam sellest, kas inimesel on oma grant ja kas üksuse juhil on positiivne suhtumine töötaja karjääri edendamisse.

On iga instituudi jõukuse küsimus, kas majanduslikult on otstarbekas välja kuulutada kaasprofessori ametikoht inimesele, kelle teadustöö tulemused seda võimaldaksid, või jätta ta madalamale ametikohale. Ühelt poolt on teaduspõhises ülikoolis teadusliku kvalifikatsiooni arendamine nõutud, teisalt aga ei ole midagi, mis annaks inimesele kindlustunde, et positiivsed tulemused tema karjääri võiksid edendada.

Ametiühingult on küsitud: „Kas mind on koheldud ikka võrdväärselt ja õiglaselt, kui minul on doktori-kraad, aga minu juhil ei ole?“ Vastus on, et karjäärivõimalus sõltubki kõige enam sellest, kas inimesel on oma uurimisgrant ja kas üksuse juhil on positiivne suhtumine töötaja karjääri edendamisse. Meenutagem, et 1990. aastatel ja 21. sajandi alguses (kolme-, nelja- ja viieaastaste töölepingute ajastul) tuli iga ametikoht välja kuulutada ja sellele võis konkurreeerida paremate kvalifikatsiooninäitajatega isik.

Konkursside asemel on atesteerimine, mis on justkui õiglane ja läbi paistev ning tugineb faktidele. Meie oleme aga saanud pöördumisi, kus atesteerimine on väidetavalt toimunud kallutatud viisil: juht on oma seisukohtade kirjutamisel kas eksinud või fakte eiranud, või on atesteerimiskomisjon tulemuse hindamisel lähtunud asjaoludest, mis on sisuliselt töökorralduslike kokkulepete küsimus.

Sarnaseid olukordi, kus juht pisendab töötajate tööd ja keskendub vaid negatiivsele, on esinenud ka tugitöötajate arenguvestlustel. Hea, kui ülikoolis juurutatakse atesteerimise ja arenguvestluse hea tava, kus sellised küsimused on juba ette läbi arutatud.

Neli laiemat arutelu vajavat probleemi

Tartu Ülikooli ametiühing ja üliõpilasesindus on esitanud ülikoolile 12 punktist koosneva ettepanekute loendi, kuidas võrdse kohtlemise süsteemi täiendada. Neli suurt probleemi vajaksid aga laiemat arutelu.

Esiteks on oluline lähtuda põhimõttest, et inimene, kes on kogenud

diskrimineerimist, töökiusu või seksuaalset ahistamist, ei peaks rääkima oma lugu rohkem kui ühe korra. On oluline, et iga juhtumi puhul määratakse kaebuse esitajale ja süüdistatavale soovi korral esindajad, kes läbivad kõik vajalikud etapid koos nendega ja toetavad neid.

Nii saab vältida olukorda, kus ohver peab ise ennast kaitsma ning ahistamisest, kiusamisest või muust ebameeldivast korduvalt ja erinevatele inimestele kõnelema. Tarvis on arvestada, et kui ohver tuleb oma lugu rääkima, on ta juba saanud emotsionaalse kahju.

Teiseks, ülikoolis on instituutide juhtidel ja dekaanidel suur otsustusõigus personaliküsimuste üle. Eelnimetatud mitmeetapiline ja ebamugav oma loo esitamine asetab ohvri kohe pealekaebaja olukorda. Kohati on jäänud mulje, et juhtide jaoks on mainekahju vältimine olnud olulisem kui inimeste hoidmine.

Tõsisem on aga olukord, kui juht ise solvab inimesi, tõstab nende peale häält, käitub ebaõiglaselt. Sisuliselt ei ole ülikoolis praegu süsteemi, mis tagaks juhi vastutuse töökiusu korral. Kuna Eesti on väga väike, tuleb reeglistikus välistada variant, et juht hakkab kiusama inimest, kes julgelt esitab kaebuse või pöördumise. Seetõttu tuleb sätestada juhi vastutus juhul, kui ta reageerib kaebusele või pöördumisele viisil, mis halvendab pöörduja emotsionaalset, füüsilist või sotsiaalset heaolu.

Kolmandaks, ülikooli uudisvoog ja kommunikatsioonisõnumid näitavad, et ülikool soovib end esitleda organisatsioonina, mis võtab töökiusamist,

diskrimineerimist ja seksuaalset ahistamist tõsiselt.

2025. aasta kevadel korraldati ülikoolis kampaania „Märka“. Samal ajal pöördus rühm töötajaid siseauditi büroo poole töökiusu juhtumiga, kus kiusajaks oli juht.

Neile saadetud vastuses sisaldasid olulised laused: „Ootuste selguse huvides peame oluliseks selgitada, et siseauditi büroo teostab küll esmase analüüsi, kuid iseseisvat juhtumite uurimise õigust kehtiva korra alusel siseaudiitoritel ei ole [---]. Olete maininud, et pöördusite ka akadeemilise sekretäri poole, kuid täpsustamist vajab, kas esitasite ka ametliku kaebuse. Võrdse kohtlemise juhendi kohaselt on akadeemiline sekretär õige adressaat.“

” Ausus ja läbipaistvus toovad organisatsioonile pikas perspektiivis palju kasu, sest kui teavitamine ei anna tulemusi, võidakse oma murega järgmiseks meedia poole pöörduda.

Seega puuduvad tegelikkuses veel reeglid, mis annaksid kiusamisest teada andjale turvatunde ja teadmise, et tema pöördumisega tegeletakse delikaatselt ja tõsiselt.

Ametiühing küsis, kas tugiisikutel on õigus ja kohustus kiusatut või ahistatut esindada. Vastus oli: ei, tugiisikud annavad nõu, mida teha. Ametiühingu tehtud analüüsi tulemusena selgus, et kiusatu või ahistatu satub tegelikult nõiarangi, kus ta muutub veelgi haavatavamaks, ja probleem ei lahene, sest uurimiseks kokku pandava töörühma tegevuse kord on samuti ebamäärane.

Neljandaks, seni puudus ülikoolis võrdse kohtlemise volinik, kelle poole diskrimineerimist tunnetav, kiusatud või ahistatud töötaja või üliõpilane saaks otse pöörduda. Tänavu jaanuaris kuulutati sellele ametikohale välja konkurss, kandideerimise tähtaeg oli 6. veebruar. Samas puudus igasugune eelnev avalik arutelu selle ametikoha funktsioonide, sõltumatuse kaitse ja aruandluse üle. Ülikooli ametiühing on valmis sellist arutelu algatama ja toetama.

Ootame läbipaistvust ja avalikke arutelusid

Ametiühingu seisukoht on, et ausus ja läbipaistvus toovad organisatsioonile pikas perspektiivis palju kasu, sest kui teavitamine ebavõrdsest või ahistavast kohtlemisest ei anna tulemusi, võidakse oma murega järgmiseks meedia poole pöörduda.

Leiame ka, et olukorras, kus personaliosakond seab esiplaanile üksuste vajadused (nt töövaidluskomisjonis, koondamiste ettevalmistamisel), peaks leiduma ka instants, mis seisab töötajate heaolu eest. Üliõpilastel on selleks üliõpilasesindus, töötajate puhul võiks selleks kujuneda ametiühing.

Meie esmane soov on, et toimuksid avalikud arutelud, kus ei keskenduta sellele, kes ja millisest struktuuriüksusest on kaevanud, vaid mõeldakse koos, kuidas töötajate heaolu igakülgsest parandada ja neid võimu kuritarvitamise eest kaitsta. Lubame, et ametiühingu poole pöördumisel tagatud konfidentsiaalsus ja meie eesmärk on sama mis üliõpilasesindusel: osutada süsteemsetele kitsaskohtadele, mis vajavad lahendamist ega ole taandatavad üksikutele inimestele ega struktuuriüksustele. **UT**

Kristi Kuningas: peame pingutama, et usaldus ülikooli pakutava toe vastu kasvaks

Foto: Jassu Hertsmann

Kristi Kuningas
TÜ personaliosakonna juhataja

Turvalise töö- ja õpikeskkonna loomine ja hoidmine vajab kogu ülikooli liikmeskonna panust ja koostööd. Mul on hea meel tähele panna, et Tartu Ülikoolis on palju kaasamõtlejaid, kes on võrdse kohtlemise edendamise enda südameasjaks võtnud. Eelmise aasta kevadel korraldasime ülikoolis avaliku arutelu „Kas ülikool vajab võrdse kohtlemise volinikku?“, mis äratas suurt huvi.

Märtsis 2025 alustas tööd senati loodud võrdse kohtlemise strateegia komisjon, mille eesmärk on toetada mitmekesisust ja erinevusi väärtustava, kaasava ning võrdset kohtlemist ja võrdseid võimalusi tagava akadeemilise kultuuri kujundamist. Komisjoni juhhib professor Krista Fischer.

Aprilli lõpus alustab ülikoolis tööd võrdse kohtlemise volinik. Arvestades, et tegemist on uue ja mitmetahulise rolliga, kujuneb selle tegelik mõju aja jooksul, kuid voliniku töö saab olla kõige tõhusam siis, kui see on seotud toimivate protsesside ja koostöövõrgustikuga.

Ametiühingu viidatud neli teemat on laiemat arutelu väärt. On selge, et juhtumi lahendamine peab olema kannatanu jaoks turvaline ja uurimine ei tohi tekitada lisatraumat inimesele, kes on kogenud diskrimineerimist, töökiusu või seksuaalset ahistamist.

Kõik osapooled tuleb ära kuulata austuse ja avatusega ning neile tuleb tagada konfidentsiaalsus. Kohtumiste protokollimine aitab ära hoida olukordi, kus kaebuse esitaja peab oma lugu rääkima rohkem kui ühe korra. See, kas kannatanu soovib juhtumi uurimise ajaks enda kõrvale esindajat või mitte, on kannatanu enda otsustada.

Personaliosakond pakub töötajatele ja üliõpilastele erinevaid kohtlusi, et kasvaks oskus ebavõrdset kohtlemist ära tunda ja tekiks julgus sekkuda või sellistest olukordadest teada anda. Tööandjatele on seadusega pandud kohustus kaitsta töötajat töökeskkonnas soolise ja seksuaalse ahistamise eest, sealhulgas peab tööandja kaitsma kannatanut taasohvristamise eest. On oluline toetada juhte, kes turvalise töökeskkonna eest vastutavad, et nad suudaksid ebasobivat käitumist märgata ja lahendada juhtumeid osapooli austaval viisil.

Ülikooli organisatsioonina on õppinud igast juhtumist, mida on tulnud lahendada. Võrdse kohtlemise juhendit on korduvalt täiendatud ja kasvatame järjepidevalt ülikooli liikmete teadlikkust.

Kindlasti peame lähiaastatel ühiselt tegelema sellega, et usaldus ülikooli pakutava toe vastu kasvaks ja töötajatel oleks töökeskkonnas ette tulevatest probleemidest turvaline rääkida. Selleks loodame saada väärtuslikku infot ka peagi algavast uuringust „Seksuaalne ahistamine, kiusamine ja diskrimineerimine Tartu Ülikoolis“. **UT**

Foto: Jassu Hertsmann

Ott Karulin:

tahan oma eeskujuga käima tõmmata uusi asju

Esimest õppeaastat Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemiat juhtiv Ott Karulin tunnistab, et on mänginud sellele kohale kandideerimise mõttega juba aastaid. Nüüd oli aeg lihtsalt küps. „Olen jõudnud õigesse kohta,“ ütleb ta.

RISTO METS
ajakirjanik

Millal Ott Karulin esimest korda Viljandisse sattus ja milline oli esmamulje linnast, seda ta täpselt ei mäleta. Noorena harrastas ta peotantsu ja käis võistlemas igal pool Eestis. „Aga kui sa tegeled pooleldi tipp-sportiga, siis sa neist linnadest, kus võistled, eriti midagi ei tea,“ märgib ta.

Põhikooli lõpus nakatus ta teatripisikust ja see tõi teda ka Ugala etendusi vaatama, kuid ka siis ei avanud Viljandi end talle veel täielikult. Päriselt sai selle linna olemus talle tuttavaks teatriteaduse tudengina, kui ta koos kogu kursusega folkloorifestivalil käis.

Loovus ja pärand igal tänavanurgal

„Mu kursusekaaslase vanemad elasid Viljandis – hõivasime folgi ajaks kogu nende maja ja hoovi,“ meenutab Karulin. Just tolle festivalinädala jooksul sai ta aru, et Viljandi õhkkond on midagi erilist – et siin on justkui oma rütm. „Igal tänavanurgal tunned, et loovus ja pärand on hästi olulised.“

Doktorantuuri ajal tuli alustada ka õppetööga ja 13 aastat tagasi kutsuti teda kultuuriakadeemiasse loenguid pidama. „Tulin siia ja jäingi käima. Igal teisel reedel võtsin põhitöökohalt puhkepäeva, sõitsin esimese rongiga Viljandisse ja viimase rongiga Tallinna tagasi.“

Esimest korda mõtles Karulin akadeemia juhiks kandideerimisele juba eelmisel korral, kui uut direktorit otsiti, kuid siis oli ta äsja asunud tööle Riigikantseleisse. „Ehk ei olnud ma siis ka veel valmis. Aga nüüd olin!“

Karulin muheleb, et kogu see aeg, mil ta Viljandiga tasapisi järjest tuttavamaks sai, oli justkui elu pikim tööintervjuu. „Piltlikult öeldes olen ühe linnaga üle kümne aasta läbirääkimisi pidanud, et siia kolida.“ Direktoriks saades ta just seda tegigi.

Viimase kümne aastaga on Viljandi Karulini sõnul muutunud väga mõnusaks elukeskkonnaks. Kui kümmekond aastat tagasi polnud loenguvälisel ajal justkui kuhugi minna, siis nüüd on võimalusi palju. Linn on väike, aga kultuuriakadeemia oma 760 üliõpilasega on linnapildis selgelt näha.

Matemaatika või kultuur?

Karulin ise on hoopis Pärnu poiss, kuigi mitte põline. Tema emapoolsed esivanemad on Eestisse rännanud ingerisoomlased, isapoolsed sugulased pärinevad Valga kandist. „Segu, nagu eestlased ikka,“ tähendab ta ise.

◀ „Üks mis kindel – akadeemia on kogukond kogu eluks ja peab ühes uute oskuste nõudlusega ise arenema,“ ütleb Ott Karulin. „Me peame vaatama kriitiliselt otsa küsimusele, mida ja kuidas me uuele põlvkonnale õpetame.“

Kultuurieksperti ja -teadlaseks kujunemine sai päris kindlasti alguse koolist, on Karulin veendunud. „Käisin Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasiumis. Seal hakati meid üsna varakult teatrisse viima ja ka kohustusliku kirjanduse nimekiri oli neli korda pikem kui eakaaslastel teistes koolides,“ tõdeb ta.

Tagantjärele meenutab Karulin, et suurimaks mõjutajaks tema elutee kujunemisel võisidki olla 7.–8. klassis nähtud etendused, mis jätsid sügava mulje – näiteks Elmo Nüganeni ja teiste selge käekirjaga lavastajate teosed linnateatris ja mujal.

Keskkooli ajal käis ta koos sõpradega teatris mõnikord mitu korda nädalas – Pärnus polnud tema arvates väga muud teha. „Endlasse läksime sisse tagaukse kaudu, kõik juba teadsid meid,“ muigab Karulin.

” Lavastuste stiilis ei otsi ma klassikat, vaid omanäolisust ja isegi veidrusi. Pigem tahan näha selliseid etendusi, mille puhul mul tekib küsimus: kas see on ikka teater? Põnev on, kui lavastus paneb aju tööle!

Pöidlaküüdiga rändas ta ka teistesse linnadesse – Viljandisse, Tartusse ja Tallinna –, ja ikka teatrisse (emale see reisimisviis muidugi üldse ei meeldinud). Kui tund enne etendust juhtus veel pileteid olema, müüsid teatrid neid väga odavalt. Selle teadmise oli linnadevaheline liiklemine tõeline seiklus.

Sellegipoolest kaalus Karulin keskkooli lõpus plaane tehes teatriteaduse kõrval ka matemaatikat. „Siiani mõtlen ja otsustan andmepõhiselt,“ avaldab ta. Lõpuks jäid siiski peale humanitaarsed huvid – kuigi ka doktoritöös lähenes ta teatriteadusele andmeanalüüsi meetoditega.

Iga inimene peaks Karulini hinnangul õppima seda, mis teda päriselt huvitab. „Kõike, mis su teekonda toetab, saab alati hiljem juurde õppida!“

Kui praegu peaks eriala valima, valiks ta ikkagi teatriteaduse Tartu Ülikoolis. Ülikooliõpinguid Tartus alustas Karulin 1998. aastal, kuid need võtsid oodatust kauem aega, sest kolmandal kursusel läks ta täiskohaga tööle.

„Oli lihtsalt selline aeg, et tööle saamiseks oli ainus kriteerium, et sa oled noor,“ meenutab ta. Praegu asjad enam nii ei käi, aga toona sai ta Vanalinnastuudiosse reklaamijuhiks ilma, et tal oleks olnud selleks mingisuguseidki eelteadmisi. Põhimõtteliselt kolis ta Tartust päevapealt Tallinna, et teatri juhi Roman Baskiniga hea klapp tekiks. „Eks seetõttu venis ka bakalaureuseõpe seitsmele aastale,“ tunnistab ta.

Ringiga ülikooli tagasi

Töö Vanalinnastuudios oli pingeline ja nõudis palju. Kui see teater oma tegevuse lõpetas, tegi Rakvere Teatri toonane juht Indrek Saar Karulinile ettepaneku asuda sealseks reklaamijuhiks. Rakveres töötas ta kolm aastat.

Ühel hetkel tundus aga, et tahaks teha midagi muud ja hea mõte oleks edasi õppida. Vahepeal oli Eesti kõrgharidussüsteemis toimunud reform ja Karulin seisis valiku ees: kas astuda magistriõppesse, maksta selle eest ja saada kahe aastaga diplom, millega tema bakalaureusediplom on juba võrdsustatud, või minna otse doktorantuuri ja saada stipendium. Karulin valis viimase.

Tagantjärele arvab ta, et ehk oleks siiski olnud mõistlik ka magistrantuur läbi teha, sest doktorantuuris oli alguses väga keeruline. Doktorikraadini jõudmine võttis samamoodi aega seitse aastat.

Selle aja sees õppis ta pool aastat vahetusüliõpilasena Hollandis Groningenis, mis andis võimaluse tutvuda ka sealse teatrieluga. Siiani on Karulini üks meelistegevusi käia Euroopas ja võimaluse korral kaugemalgi reisisid teatris.

Seegi huvi sai tegelikult alguse bakalaureuseõppest, mil toonastel teatriteaduse tudengitel

► Karulin on kirglik tugitoolisportlane, ta jälgib näiteks kergejõustikku, ujumist ja laskesuusatamist. „Väljaspool tugitooli ma suurt ei spordi, küll aga on Viljandisse kolimine pannud mind rohkem jalgsi liikuma,“ ütleb ta.

oli kombeks käia Prantsusmaal Avignoni teatriteatrite festivalil. „Läksime teele muidugi bussiga, lennupiletid olid liiga kallid,“ meenutab ta.

Praegu püüab ta osaleda paaril-kolmel teatriteatrite festivalil aastas, kindlasti ka mõnel kodumaisel. Näiteks Rakveres toimuv Baltoscandal toob Eestisse kirevat maailmateatrit. Aastail 2008–2013 Eesti Teatri Agentuuris töötadeski oli teatris käimine talle igapäevatöö osa.

„Lavastuste stiilis ei otsi ma klassikat, vaid omanäolisust ja kohati isegi veidrusi,“ tunnistab Karulin. „Pigem tahan näha selliseid etendusi, mille puhul tekib küsimus: kas see on ikka teater?“ Põnev on see, kui lavastus paneb aju tööle. Karulinil on enda sõnul tugev psühholoogilise

teatri uurimise tööriistakast, nii et ta naudib ka klassikat.

Vaheda sulega kirjutaja

Esimene teatriarvustus Ott Karulini sulest ilmus aastal 2000 Viljandi maakonnalehes Sakala. Toonane toimetuse otsis teatriteaduse üliõpilaste seast huvilisi, kes sooviksid kätt proovida Ugala lavastuste arvustamisega. Pärast paari artikli ilmumist võttis temaga ühendust Sirbi toonane teatritoimetaja Margot Visnap ja pakkus koostööd. „Eks meedia otsib ikka uusi ja põnevaid autoreid,“ kommenteerib Karulin ja julgustab praeguseidki noori arvustusi kirjutama.

Foto: Jassu Hertsman

„Viis aastat võib olla liiga lühike aeg, et kõik õnnestuks, aga ma tahan, et täna tehtud otsused kannaksid seda kooli veel ka aastal 2040,“ ütleb Karulin. Pikas plaanis võiks täituda nii teadusrahastuse kasvu kui ka õppekavade arenduse ootus.

Huvitavatel kirjutajatel hoidis Karulin ise silma peal, kui sai aastal 2013 Sirbi peatoimetajaks. Seda tööd tegi ta viis aastat, kuni tundis, et soovib taas end proovile panna.

„Ma ei pea end esoteeriliseks inimeseks, aga mu viimase Sirbi numbri trükkimineku päeval torkas mind justkui saatuse sõrm. Sirvisin Sirbi trükikotta minekut oodates teisi lehti ja nägin Riigikantselei tööpakkumist kultuurivaldkonda tundva nõuniku kohale. Tundus, et see on täpselt minu jaoks.“

Riigikantselei strateegiabüroo nõunikuna jäid Karulini hoole alla kultuuri-, ühiskonna- ja kogukonnateemad, spordi ja keelepoliitikani välja. „See oli huvitav, aga intensiivsusest jõhker aeg,“ meenutab ta viit tööaastat Riigikantseleis.

Edasi viis töö Karulini Rahandusministee-riumi riigivalitsemise valdkonna juhi kohale.

Seal töötas ta aasta, sest vahepeal kuulutatigi välja kultuuriakadeemia direktori konkurss.

Nüüdseks on ta direktoriametis olnud üle kaheksa kuu. Sageli eeldatakse, et uued juhid hakkavad kohe ümberkorraldusi tegema, aga kui organisatsioon on tugev ja asjad toimivad, pole Karulini arvates tarvis uisapäisa midagi muuta.

Potentsiaal teadusvaldkonnas

„Üks asi, mida ma juba kandideerides mainisin, on see, et meil on potentsiaali olla teadusvaldkonnas tugevam, aga me ei ole osanud seda veel ära kasutada,“ sõnab ta. Ehkki rakenduskõrgkoolilt ei oodata otseselt teaduse tegemist, ei saa siiski salata, et teadusesse panustamine võiks parandada ka akadeemia baasrahastust.

Nii nügibki Karulin tasapisi kolleege, kellel õpingud doktorantuuris pooleli, et nad püüaksid ikka kraadi ära kaitsta. Doktorikraadiga vastutavad projekti täitjaid peab olema, et olemasolevat teaduspotsiaali rakendada. Karulin ei välista, et ka ise mõne teadusteema uurimisel kaasa lööb.

Direktoriametile vaatamata on ta nüüdki tihedalt õppetööga seotud. Üliõpilastele peab ta loenguid 7,5 EAP eest – näiteks 21. sajandi etenduskunstist ja kultuuriteooriatest –, samuti juhib ta seminaritööde kaitsmiskomisjoni.

Teatriasjatundjalt, kes on oma doktoritöös uurinud muu hulgas, kuidas mõjutab riiklik rahastus teatrite kunstilisi valikuid, on kõigiti paslik küsida, milline on Eesti teater ja milliseks see saab. „Milliseks saab, ei tea keegi, aga teatril on praegu üsna head ajad,“ leiab Karulin.

Kui arvestada kokku riiklikud ja erateatrid, muusikalid ja suvelavastused, siis on teatrit Eestis väga palju. Mõni ütleb, et liigagi palju. „Seal on vastuolu,“ nendib Karulin. „Kui kõik piletid ära ostetakse, siis järelikult ei ole liiga palju!“

Karulin on ka mitme teatri nõukogus. Tema sõnul paistab etendusasutuste peamine eesmärk olevat hea majanduslik käekäik. Valitseb vastuolu, kus ühel pool on vajadus tagada palgaraha, teisel kutse teha kunsti. Valikud nihkuvad paratamatult parema teenistuse poole. Suurtel riigiteatritel on üsna stabiilne rahastus, mis justkui suunab alalhoidliku repertuaarivaliku poole, et teenindada võimalikult suurt hulka inimesi.

„See ei ole otseselt probleem, kuni selle kõrval on ka eraetendusasutused, kes võtavad riske ja otsivad põnevat. Küsimus on lihtsalt, kuidas neid põnevaid väiketetreid ja huvitavaid tegijaid ülal pidada ... Kõiki teatreid ei pea toetama ja kusagil on tasakaalupunkt, ent sama oluline on küsimus, et kui riikliku toetuse olulisim hindamiskriteerium on kultuuriline mitmekesisus, siis miks ei nõuta seda ka suurtelt teatritelt?“

Näitlejaid koolitatakse nii Viljandis kui ka Tallinnas. Kuivõrd killustab kahes kohas õpetamine valdkonna vähest koolitusvõimet ja kui palju annab see valdkonnale juurde? Karulin on veendunud, et õppe sisu kahes kohas on erinev, ning dubleerimist ta ei näe.

„Viljandis saavad näitlejatudengid vähem klassikalise teatri õpet, kuid hoopis mitmekesise tööriistakasti, kus on muud teatriga seonduvat. Tõsi on ka see, et trenitud silm näeb kohe ära, kummast koolist näitleja tuleb,“ tõdeb Karulin. Etenduskunstide seas õpetatakse Viljandis ka tantsu ja pedagoogikat.

Kultuuritöötajate järelkasv

Karulin näeb selgelt, et kultuuriakadeemial on palju pakkuda. „Avalikkusele mõeldud sündmuste arv on meil meeletult suur ja publikut jätkub.“ Teadjamad leiavad üles ka väiksemad üliõpilaste esinemised ja katsetused; diplomilavastused ja lõpukontserdid pälvivad tihti ka üleriigilist tähelepanu.

Pole olemas ühtegi isikuomadust, mis takistaks saada heaks näitlejaks. Me aktsepteerime akadeemias seda, et sa alguses ehk ei tea, mida sa täpselt tahad.

Uut kõrgharidusstandardit arvestades vaadatakse õppekavad üle kõigis ülikoolides. Karulini sõnusti võtab akadeemia uut olukorda kui võimalust ja kosmeetiliste muudatuste asemel võetakse detailselt lahti kõik õppekavad.

„Ma olen eestvedaja tüüp. Tahan oma eeskujuga tõmmata käima uusi asju. Seejärel tahan anda oskused üle oma meeskonna liikmetele, et kogu meeskond saaks otsustamise juures osaleda,“ räägib Karulin.

Uus vastuvõtuperiood algab peagi. Seda, milliseid üliõpilasi akadeemia ootab, ei ole Karulini arvates tarvis kuidagi defineerida ega piirata. „Pole olemas ühtegi isikuomadust, mis takistaks saada heaks näitlejaks. Me aktsepteerime akadeemias seda, et sa alguses ehk ei tea, mida sa täpselt tahad. Pakume kogukonnatunnet ja toetame inimest tema teel. Viljandist ei leia üksnes sõpru, vaid ka kolleegid ja tööandjad,“ lisab Karulin. **UT**

Eduard Maaseri botaanikaiaia motiivid

1948. aastal, kui Eduard Maaser (1916–1990) lõpetas Ado Vabbe portreeklassis Tartu Riikliku Kunstiinstituudi, oli tema diplomitööks kompositsioon kahest mehest töötamas botaanikaaias.

KADRI ASMER
kunstiajaloolane

Aastatel 1951–1961 töötas Eduard Maaser Tartu Ülikooli taime-süsteematika ja geobotaanika kateedris laborandina, olles samal ajal – nagu paljud tema kaasaegsed – kunstnike liidust välja arvatud.

Tõenäoliselt oli just diplomitööl oma osa selles, et kunstnikule avanes võimalus ülikoolis tööle asuda. Arvestades, et toona tähendas loomeliitu mittekuulumine tõsiseid piiranguid nii näitustel osalemisel kui ka maali-vahendite ja ateljee saamisel, oli ülikoolitöö kunstnikule sõna otseses mõttes ellujäämise küsimus.

Tartu Ülikooli kunstimuuseumis asub Maaseri õlimaal „Botaanika-aias“, millel on teadaolevalt kujutatud vanemlaborant Ants Kingot (sinises kitlis). Valges kitlis kolleegi isik on jäänud siinkirjutajal tuvastamata, kuigi muuseumi infokaardil on märgitud perekonnanimi Pender.

Samal ajajärgul valmis Maaseril veel terve rida botaanikaia-teemalisi teoseid, mis varieeruvad kiiremate, visandlikumatest lahendustest kuni viimistletud kompositsioonideni. Iga

töö pakub veidi erinevat vaatepunkti ja figuuride paigutust. Nüüdseks on need laiali muuseumi- ja erakogudes. Kui kõrvutada teadaolevaid kasvuhoones loodud kompositsioone, vastab diplomitöö kirjeldusele kõige paremini just ülikooli kunstimuuseumis asuv maal.

1940-ndate lõpu ja 1950-ndate kunstinõuded eeldasid keskkonna detailitäpset edasiandmist ning Maaseri töödes avaldub selgelt tema terane, peaaegu fotolikult täpne pilk eksootilise taimekeskkonna kujutamisel.

Ülikooli ruume ja argielu kujutavaid maale on säilinud vähe ning enamik neist pärineb 1950. aastatest, mil Eesti kunstielu kujundasid rangelt sotsialistliku realismi põhimõtted.¹ See rangest ideoloogiast kantud kunstisuund nõudis selget ja eesmärgipärast kujutamisi: kompositsioonides pidid inimesed tegutsema aktiivselt ning keskkond toetama nende tegevust.

Teisisõnu, interjäär ei olnud pelgalt taust, vaid osales loo jutustamises: ruum, mööbel ja esemed pidid osutama teadlikule, sihipärasele ja kollektiivsele tööle. Samal ajal nõuti ka detailitäpsust, et luua vaatajale

veenev ja realistlik mulje, mis kokkuvõttes jättis kunstnikule küllaltki vähe vabadust individuaalseks tõlgenduseks.

Teadu on Maaseri sügav kiindumus loodusesse. Võimalik, et just sellepärast valis ta diplomitöö teemaks botaanikaia – motiivi, mis võimaldas töötada ideoloogiliselt neutraalsemas raamistikus. Loodus ja

taimestik, mis olid ja on valitsevatest hoiakutest sõltumatud, jäid keskseks ka Maaseri hilisemas loomingus. Nii on märgitud ka kunstniku 50 aasta juubeli puhul ilmunud artiklis: „Looduse maalimine on jäänud E. Maaserile lähedaseks tänaseni – peamiselt maastikumaal, ka natüürmort. Seda on tinginud ehk ka kunstniku kaua-aegne töökoht – TRÜ botaanikaaed.“

Ligi 10 aasta jooksul valmisid illustratsioonid „Eesti floorale“², paljudele dissertatsioonidele ning teaduslikele artiklitele.³

Eduard Maaseri botaanikaia-teemaline looming toob esile tema isikliku kiindumuse taimede ja looduse vastu ning laseb heita elava pilgu umbes 75 aasta tagusesse botaanikaia kasvuhoonesse. Seda on eriti paslik teha nüüd, kevadel, mil botaanikaia üleviimisest praegusesse asukohta täitub 220 aastat. **UT**

Viited

¹ I. Sahl, M. Teemus (koost.), Eduard Maaser. Botaanikaaias. – Ars academica: Tartu Ülikooli 100 kunstiteost. Tartu: Tartu Ülikooli muuseum, 2019, lk 233.

² Aastatel 1953–1984 ilmus 11-köiteline koguteos „Eesti NSV floora“, millele tegi illustraatorina kaastööd ka Eduard Maaser.

³ M. Toom, Eduard Maaser 50-aastane. – Edasi, 11.12.1966.

◀ Eduard Maaser. Botaanikaaias. Õli, lõuend. Tartu Ülikooli kunstimuuseum

▼ Eduard Maaser. Botaanikaaias. Guašš, paber. Tartu Kunstimuuseum

Kuidas mõista keelt, mida sa pole õppinud

Tartu Ülikoolis rahvusvahelise koostöö eest hoolitsenud särasilmne Anna Branets pakub meie kohtumispäeval kolleegidele lahkumiskringlit ja valmistub järel doktorantuuriks Norras Tromsø Ülikoolis. Äsja kaitses ta doktoritöö „Vahendatud retseptiivne mitmekeelsus: edutegurid keeleõppe soodustamisel“.

VIKTORIA KORPAN
ajakirjanik

Ukrainast pärit Anna Branets uuris oma doktoritöös, kuidas on võimalik üksteist mõista, kui kaasvestlejad räägivad eri keeli, mis pole omavahel suguluses – täpsemini, kas ja kuidas mõistavad vene keelt oskavad eestlased ukraina keelt.

Kuigi uurimus keskendub ainult Eestile, kuulub uurimisrühm, kes tegeleb töös käsitletava retseptiivse mitmekeelsuse ja arusaadavusega, Groningeni Ülikooli alla. Seetõttu möödusidki Anna doktoriõpingud korraga kahes ülikoolis. Rahvusvahelise teadustöö kogemus aitas väitekirjas kasutada mitmekesisemaid vaatepunkte ja meetodeid.

Suržök kõlab nagu kodu

Anna doktoritöö peegeldab tema isiklikku lugu. Ta on üles kasvanud Ukrainas ukrainakeelses peres, aga väljaspool kodu suhelnud vene keeles. Kodus räägiti aktiivselt ka ukraina ja vene keele vahepealset keelekuju suržöki.

Suržöku teemal kirjutas Anna koos kaasautoritega tänavu jaanuaris eraldi artikli. „Intervjuerisime Eestis elavaid ukrainlasi ja küsisime nende suhtumist suržökusse. Huvitaval kombel ütlesid paljud, et parem kasutada suržöki kui vene keelt,“ ütleb ta.

„Varem oli suhtumine suržökusse Ukrainas üsna negatiivne, seda ei peetud puhtaks. Intervjuude põhjal on see nüüd aga muutunud vene-ukraina üleminekukeeleks.

Kui inimene tuleb Ukraina piirkonnast, kus pole ukraina keelt eriti räägitud, ei saa ta ühe päevaga täielikult ukraina keelele üle minna. On olemas üleminekuetapp ja sageli on see just suržök. Minu jaoks kõlab suržök nagu kodu, sest see on minu kodune keel.“

Paljud ukrainlased elavad sõja tõttu praegu välismaal ja keskenduvad esmalt uue riigi keele õppimisele. „Ka Eestis õpivad ukraina lapsed enamasti kiiresti eesti keele ära. Kui aga perekond ei kasuta aktiivselt ukraina keelt, võib emakeeleoskus tasapisi

nõrgeneda. Mõned Ukrainast tulnud pered räägivad ukraina keelt edasi, teised aga, kes varem kasutasid vene keelt, on Eestisse jõudes kodus suhtluses üle läinud ukraina keelele. On ka neid, kes püüavad ukraina keelt edasi rääkida, aga mitte kogu aeg, ning on peresid, kus ukraina keele kasutamine on vähenenud ja lapsed räägivad seda halvasti või ei räägi üldse.“

„Inimesed ei pea alati üle minema ühisele keelele, vaid võimalik on suhelda ka igaühel omas keeles.“ – Anna Branets

Doktoritöö idee sündis aga juba enne sõja algust, sest enda kogemuse pani Annat mitmekeelsuse küsimuste üle mõtlema. „Minu keeleline olukord on tekitanud minus alati uudishimu ja see oli üks peamisi põhjuseid, miks otsustasin doktorantuuri tulla,“ selgitab ta.

„Mu uurimistöö keskendub sellele, kuidas eestlased mõistavad ukraina keelt ja kuidas nad ukrainlastega suhtlevad. Selle töö keskmes on Eesti,

Loe ka doktoritöö juhendaja Birute Klaas-Langi kommentaari veebilehel ajakiri.ut.ee.

Foto: Karl Oliver Tomson

sest minu arvates on Eesti väga huvitav mitmekeelne riik.“

Uurimistöö käigus tegi Anna katsed: esimeses etapis pidid osalejad mõistma kirjalikku teksti, teises kõnet. Esimeses olid osalejad Tallinnast ja Harjumaalt, teises Tartust.

Kontekst ja motivatsioon

„Testisime kõigepealt, milline vene keele tase oleks piisav, et suhtluskatses osaleda. Selgus, et umbes B1-tasemest piisas, et ukrainakeelset juttu mingil määral mõista,“ räägib Anna. „Esimeses uuringus osales ka inimesi, kes olid elanud nõukogude ajal ja kelle vene keele oskus oli väga tugev. Nemad said ülesandega väga hästi hakkama, sest nad on kunagi kasutanud vene keelt igapäevaelus. Teise uuringusse kaasasin enam noori, kellel nõukogude aja kogemus puudus.“

Mõned osalejad olid alguses umbusklikud, kas nad üldse ukraina keelt mõistavad. „Mõni ütles: „Ma pole seda keelt ju kunagi kuulnudki“, aga hiljem tuli positiivne üllatus: „Tegelikult sain päris palju aru!““

Palju peamurdmist oli eestlastel virvasõnadega – need on sõnad, mis kõlavad sarnaselt või lausa täpselt samamoodi, ent mille tähendus on kahes keeles täiesti erinev. „Näiteks *в колі* tähendab ukraina keeles *hulgas*, aga eestlastest vastajatele seostus see pigem sõnaga *koolis*. Või *чоловік* – see on ukraina keeles nii *mees* kui ka *meessoost abikaasa*, aga võib tunduda, et jutt on venekeelsest

„Iga uus keel, mida inimene õpib, avab uusi võimalusi järgmiste keelte õppimiseks. Mingil hetkel võid avastada, et suudad mõista keeli, mida pole kunagi teadlikult õppinud,“ ütleb Anna Branets.

sõnast *человек*, mis tähendab *inimene*,” selgitab Anna.

„Eeldasin, et mida parem vene keele oskus, seda paremini saadakse aru ka ukraina keelest, aga see minu peamine hüpotees osutus valeks.“ Selgus, et suure mõjuga on hoopis muud tegurid: kokkupuude vene keelega, kontekst, õpiefekt, keelehoiakud, mitmekeelse suhtluse kogemus, keeleline teadlikkus, üldteadmised jm. Sõna tähendust lauses on konteksti abil sageli võimalik aimata.

Teises katses viidi eestlased kokku ukrainlastega, kes rääkisid nendega ukraina keeles. Eestlased pidid püüdma neid mõista, toetudes oma vene keele oskusele ja vastates ise eesti keeles. „Suhtlemise juures ei ole kõige tähtsam mitte keeleoskus ise, vaid motivatsioon. Need inimesed, kes olid uudishimulikud, esitasid küsimusi ja proovisid aru saada, suutsidki seda lõpuks,” räägib Anna.

Näiteks pidid osalejad eri keeltes vesteldes leidma üksteise asukoha. „See kinnitas, et suhtlemine ei sõltu ainult keeleoskusest, vaid ka suhtlusstrateegiast, suhtumisest ja huvist. Uurimistöö üks oluline sõnum on, et inimesed ei pea alati üle minema ühisele keelele, vaid võimalik on suhelda ka igapähe omas keeles.“

Iga keel teravdab keelevaistu
Küsimusele, mitu keelt on võimalik n-ö tavainimesel ära õppida, vastab Anna, et piiranguid pole – nii palju, kui aeg lubab. „Mida rohkem keeli sa räägid, seda rohkem trennid oma aju uusi keeli õppima. See, kui kergesti keelt omandatakse, sõltub ka sellest, kas keeled kuuluvad samasse keelkonda. Kui sa juba oskad ukraina keelt, siis on palju lihtsam õppida poola, slovaki ja tšehhi keelt, sest paljud sõnad on sarnased.“

Anna katsed näitavad, et mida rohkem on inimesel oskust leida sarnasusi ja erinevusi mingi keelepaari, näiteks eesti ja soome keele vahel, seda tõhusamalt rakendab ta neid oskusi ka teistes keelepaarides.

Oma isikliku kogemuse põhjal tõdeb ta, et sama kehtib inglise keele kohta, mis võib aidata õppida saksa keelt või teisi germaani keeli. „Ja saksa keelt õppides märkas, et sellel on eesti keelega ajalooliselt palju seoseid. Kui alustad ühest keelest, siis võid sealt edasi liikuda järgmise juurde. See on nagu suur ring.“

Eesti ja Tartu püsivalt hinges

Anna õpib edasi eesti keelt ja tema lemmiksõna on *kahalik*, sest see meenutab talle kõla poolest sõna *кохану́й* – 'armsam'. Enne 2015. aastat, kui ta vahetusüliõpilasena Tallinna Ülikooli tuli, tal Eestiga kokkupuuteid ei olnud, eesti keelest rääkimata.

„Kui ma esimest korda Eestisse tulín, ei teadnud ma sellest riigist eriti palju ega olnud seda keelt õppinud. Minu arvates on eesti keel väga ilus, kuigi võib-olla on seda teistest veidi raskem õppida, eriti kui ei oska mõnda selle sugulaskeelt,” ütleb Anna, kes ise naudibki just keerulisi keeli – need on huvitavamad ja pakuvad rohkem mõttetööd. Samuti meeldib talle eesti keele puhul selle vokaalirikkus.

„Tartu tundus mulle Groningeni ja Tallinna kõrval esialgu üliväike. Doktorantuuri alustades jõudsin siia augustis, kui tudengeid veel polnud, ja mõtlesin: mida ma küll siin tegema hakkam? Aga nüüd meeldib mulle aeglasem elutempo väga; meeldib rahu, see, et linnas on loodust ja rohelist, ja ka see, et sain jalgrattaga tööl käia. Kui oled Tartus sisse elanud, saad aru, et siin toimub tegelikult päris palju asju ja kõik eluks vajalik on olemas.“

Alguses moodustasid Anna siinse sõpruskonna pigem välismaalased. „Eesti ja Ukraina kultuurilised erinevused on selgelt olemas: ukrainlased on väga avatud, kutsuvad sind kohe koju; eestlased on pigem ettevaatlikud. Aga kui eestlane sind juba omaks võtab, siis on ta sõber väga pikaks ajaks. Nüüd on mul siin palju sõpru.“

Traditsioonilised tudengiteod on Annal Tartus praeguse seisuga tegemata. Üle kaarsilla kõndida ega Suudlevate Tudengite purskkaevus supelda pole ta jõudnud. „Kui töö ära kaitsesin, oli ju talv! Ja doktoriõpingud nõuavad väga palju pühendumist ja tööd, nii et enne seda olin üsna hõivatud,” naerab ta.

Ehk saab Anna võimaluse midagi tegude nimekirjast maha tämmata siis, kui ta uute teadusprojektide raames endiste kolleegidega koostööd tegema tuleb. **UT**

Maaailma kõige põhjapoolsemas, Tromsø Ülikoolis asub Anna tööle mitmekeelsuse teadurina. Keele-, aju- ja õppimiskeskuses (C-LaBL), kuhu ta suundub, uuritakse muu hulgas Ukraina põgenike keeleõpet, pärandkeelt ja laste mitmekeelsust.

„Seal uurin ma edasi, kuidas ukraina keel on pärast sunnitud väljarännet muutunud, keskendudes ukrainlaste kogukondadele Eestis, Poolas ja Hollandis, mille keelte lähedus ukraina keelega on väga erinev,” ütleb Anna. Seega jääb ta ka uues ametis seotuks Eesti ja siinsete kolleegidega. **UT**

Foto: Andres Tennus

„Minu senine töö on teaduskoolipalli minu suunas visanud ja olen otsustanud selle kinni püüda,” ütleb 1. aprillil teaduskooli juhtima asunud Kristel Uiboupin. Kolleegid peavad tema tugevuseks võimet innustada teisi koostööd tegema.

Teaduskool õpetab noori teadlasena mõtlema

Eelmisel aastal tähistas Tartu Ülikooli teaduskool 60. sünnipäeva. Rektor Toomas Asser toonitas aastapäevakonverentsil, et teaduskool pole lihtsalt huvikool, vaid osa Eesti hariduse süvakihist, mis annab andekale noorele võimaluse kogeda õnnestumist ja ebaõnnestumist, aga ka pingutust.

KAJA KOOVIT
kaja.koovit@ut.ee

Pingutus on õppimisrõõmu üks komponent, märkis Asser. „Noor, kes ei tea, kus on tema võimete piir, ei õpi ebaeduga toime tulema

ega avastama oma tegelikku potentsiaali. Kui perfektsionist kardab vigu, siis teadusliku mõtteviisiga noor näeb vigades uusi võimalusi,” ütles ta.

Foto: Andres Tennus

Kristel Uiboupin oli kümme aastat tagasi teaduskooli õpikodade sünni juures, aidates õpetajana töid koostada ning külastades juhendajana koole ja õpilasi üle Eesti.

»Teaduskooli kasvandik, teadussaate „Rakett 69“ tänavune finalist Kristjan Lepp, kes on osalenud rohkem kui sajalt olümpiaadil ja ainevõistlusel, lausus, et olümpiaadid pakuvad talle huvi, aga lisaks on need hea ettevalmistus tulevikuks.

„Pikemas plaanis on kasu mitte niivõrd konkreetsetest teadmistest, mida ma ettevalmistuse käigus saan, kui võrd soovist ja harjumusest õppida. Õpin, kuidas paremini õppida, ja see on elus väga kasulik,“ ütles praegu Hugo Treffneri Gümnaasiumi 10. klassis käiv Lepp.

„On selge, et noored õpivad koolis praegu asju, mida neil tulevikus ei pruugi vaja minna,“ ütles ka OECD hariduse ja oskuste direktoraadi direktor, PISA testi looja Andreas Schleicher, kes viibis märtsis Eestis õpetajaameti rahvusvahelisel tippkohtumisel. „Kui mõelda

loodusteadustele, siis praegu on oluline õppida mõtlema nagu teadlane, mitte tingimata pähe õppida suurt hulka teadmisi füüsikast ja keemiast,“ lausus ta ajakirjanikele.

Andekuse püramiid

Teaduskooli eesmärk ongi õpilaste teadus- ja tehnoloogiahuvi arendamine ning teadlase elukutse populariseerimine. Kogu tegevus tugineb andekuse püramiidile. Aluse moodustavad kõik õpilased, kes osalevad teaduskooli projektides; nende hulgast kerkivad järgmisele astmele konkreetse ainehuvi õpilased, kellele pakutakse huvikursusi ja viktoriine, ning sedasi leitakse üles andekad, kes jõuavad aineolümpiaadidele.

Umbes 10 000 võimeka õpilase seast jõuab püramiidi tippu ligikaudu 300 kõige pühendunumat ja eriliste annetega noort, kes kaasatakse

rahvusvaheliste olümpiaadide ettevalmistusse. Mullu osalesid õpilased 22 rahvusvahelisel olümpiaadil, kust toodi Eestisse 47 medalit või aukirja.

Aprillis teaduskooli direktori ametisse asunud Kristel Uiboupin peab teaduskooli tugevuseks järjepidevust, kvaliteetset sisulist tööd ja ulatlikku koostöövõrgustikku, mis vältib laiapõhjalises olümpiaade toetavas tegevuses.

7.–12. klasside õpilastele pakutakse kursusi keemias, füüsikas, bioloogias, matemaatikas, informaatikas ning sotsiaal- ja humanitaarainetes; noored saavad osaleda õpikodades, uurimislaborite töös ja lahelistel ainevõistlustel.

„Iga andekas noor vajab juhendajat ning juhendaja omakorda tugivõrgustikku. Teaduskool tagab selle võrgustiku, ühendab õpetajaid, juhendajaid ja õpilasi ning pakub

keskkonda, kus jagatakse teadmisi, meetodikat ja õppematerjale,“ ütles Uiboupin intervjuus UT-le.

Muutuvad vajadused

Tema hinnangul tuleb arvestada haridusruumi muutustega. Senisest suuremat tähelepanu on vaja pöörata noorte muutuvatele huvidele, aga tegelda rohkem ka loodus- ja täppisteaduste õpetajate erialase ettevalmistusega, millest jääb praegu kohati vajaka.

Lisaks toob Uiboupin esile üldisemad eesmärgid: ainetes suurem lõimitus, tehisarutõhus kasutamine õppetöös ja olümpiaadidel ning vajadus tagada andekate õpilaste toetamine kõigis Eesti piirkondades, et elukoht ei piiraks noorte võimalusi. „Kõik see eeldab paindlikumaid ning noori rohkem kõnetavaid koostööviise,“ ütles ta.

Uiboupin näeb teaduskooli arengus viit strateegilist rõhuasetust: järjepidev õpitee andekatele, õpetajate ja juhendajate toetamine, teadusliku mõtteviisi levitamine koolides, uute fookusteemade seadmine ning teaduskooli kui organisatsiooni tugevdamine.

Õppeprorektor Aune Valk loodab Uiboupinalt laendusi ka kestlikkuse küsimustele, arvestades riikliku rahastuse piiratust, ning teaduskooli nähtavuse suurendamist väljaspool suuri keskusi. „Tema töö üldhariduskooli õpetajana on andnud talle hea arusaama, millist tuge ootavad koolid teaduskoolilt väljaspool tõmbekeskusi,“ sõnas Valk.

Uiboupin ongi teaduskooliga varem kokku puutunud õpetaja ja juhendajana. Ta on suunanud oma õpilasi osalema teaduskooli kursustel, juhendanud neid matemaatika- ja füüsikaolümpiaadideks

valmistumisel, osalenud olümpiaaditööde parandamisel ning pakunud ideid füüsikavõistluste, näiteks viktoriini Spekter ülesannete koostamisel.

Kümme aastat tagasi, täiskoormusega õpetajana töötades, oli ta õpikodade sünni juures, ta on aidanud õpikodade jaoks töid koostada ning külastanud juhendajana koole ja õpilasi üle Eesti.

Järgmised sammud

Uiboupin sõnul on teaduskooli arendamisel oluline tugineda heale koostööle – seega tahab ta kevade jooksul kohtuda kõigi huvirühmadega ning teha uue akadeemilise aasta alguseks konkreetseid ettepanekuid, kuidas edasi liikuda. Ta rõhutas, et võimalikud muudatused tehakse arutelu ja koostöö kaudu.

Õpilased saavad tänu teaduskoolile ettekujutuse sellest, kuidas tegeldakse teaduslike probleemidega. Areneb ka oskus aega planeerida.

„Ka aias valmistume kevadeks,“ leiab ta päevakohase võrdluse. „Hooaja alguseks teeme plaani, millised taimed sel aastal mulda saavad ja milliste uute sortidega katsetada. Uutele võimaluse andmine võib tähendada ka mõnest varasemast loobumist, et kõik kenasti koos ikka aeda ära mahuks. Loodame, et uue õppeaasta alguseks on meil teaduskoolis esmane plaan, kus oleme osanud väärtuslikku hoida ning samal ajal anda ruumi uuele ja põnevale,“ ütles Uiboupin.

Teaduskool oma kümne töötajaga on väga väike asutus, selle tegelik mõju tuleb esile tänu umbes 300 juhendajale ja võistluste žürii liikmele.

Parksepa Keskkooli direktor Aigi Sikkal, kellele anti teaduskooli aasta-päeval üle tänukiri, kinnitas, et teaduskool on väga hea koostööpartner, kes pakub suurema õpihuvi õpilastele võimalusi osaleda kursustel, õpikodades ning olümpiaadidel.

Hea koostööpartner koolidele

Ilma teaduskoolita ei pruugiks need võimalused, olgu siis näiteks rändav bioklass või õpikojad, Tallinnast ja Tartust kaugemal asuvatele koolidele kättesaadavad olla. Lisaks saavad õpilased tänu teaduskoolile ettekujutuse sellest, kuidas ülikoolis teaduslike probleemidega tegeldakse, ning areneb oskus aega planeerida ja tähtaegadest kinni pidada.

Õpetajatelgi on tema sõnul veidi lihtsam, kui nad ei pea ise olümpiaadiülesandeid koostama, vaid selle eest hoolitseb teaduskool. Peale selle on võimalus teaduskooli kursuste materjale

õppe rikastamiseks koolitundides kasutada.

Sikkali hinnangul võiks bioloogiaolümpiaadi väga head tööde parandamise süsteemi, kus hindamine toimub elektroonselt, rakendada ka teistes ainetes, et õpetajate ajakulu väheneks. Samuti oleks vähemalt tema kooli õpetajad väga tänulikud, kui teaduskooli kodulehel oleks veelgi rohkem häid õppevideoid.

Üldiselt on teaduskooli süsteem Sikkali hinnangul väga hästi üles ehitatud. „Kui suuname rohkem õpilasi teaduskooliga koostööd tegema, toetame sellega ka ennastjuhtiva õppija kujunemist,“ ütles ta. **UT**

Parem toimetulek emotsioonidega võib aidata noortel depressiooni ennetada

Teismeline tuleb koolist koju ja sulgub vaikides oma tuppa. Ta ei oska öelda, mis teda vaevab – kas see on tüli sõbraga, pinged kodus või lihtsalt halb tunne, mis ei taha üle minna. Sellised olukorrad pole peredes sugugi haruldased.

EIKE SIILBEK
TÜ sotsiaalteaduste doktorant

Eestis kogeb märkimisväärne hulk noortest depressioonisümptomeid. Kooliõpilaste tervisekäitumise 2022. aasta uuringu järgi oli vähemalt kahenädalasi depressiivseid episoodi kogunud 45% 11–15-aastasest tüdrukutest ja 23% sama vanadest poisist. See tähendab, et paljude noorte jaoks ei ole kurbus ja lootusetus mööduv seisund, vaid korduv osa igapäevaelust.

Et vaimse tervise probleemide levimust vähendada, on mõistlik sekkuda juba enne, kui probleem tekib. Selleks on aga vaja teada, millised tegurid probleemi kujunemist mõjutavad.

Head suhted ja turvatunne

On hästi teada, et noorte vaimsele tervisele avaldavad märkimisväärset mõju suhted neid ümbritsevate inimestega. Toetavad peresuhted ja sõpruskond pakuvad turvatunnet, konfliktid ja vähene toetus suurendavad aga vaimse tervise probleemide ohtu.

Samas ei ole alati selge, milliste mehhanismide kaudu mõju täpselt avaldub.

Üheks võimalikuks selgituseks on emotsiooniregulatsioon – oskus oma tundeid mõista, suunata ja nendega toime tulla. Kui noorel on raske oma emotsioone juhtida, s.t tunnetest arusaada ja ärrituse hetkel käitumist kontrollida, on tal suurem tõenäosus kogeda depressioonisümptomeid: kurbust, lootusetust, väsimust. Seevastu hea emotsiooniregulatsioon, näiteks oskus end rahustada või olukorda teisest nurga alt näha, aitab keerulistel hetkedel paremini hakkama saada.

Näiteks võib noor pärast sõbraga tekkinud tüli tunda tugevat viha ja pettumust. Kui tal on oma emotsioonide reguleerimisega raskusi, võib ta kirjutada kohe solvava sõnumi või hoopis tõmbuda endasse ja jääda juhtunud peas edasi ketrama, samal ajal üha rohkem ärritudes. Paremate emotsiooniregulatsiooni oskuste korral suudab ta kõigepealt rahuneda, oma tunded sõnastada ja hiljem olukorra rahulikult lahendada.

Teaduskirjanduses on oletatud, et toetavad suhted võivad hästi mõjuda

emotsiooniregulatsiooni oskuste arengule ja need oskused omakorda aitavad ennetada depressioonisümptomeid. Katsetasime seda teooriat, toetudes 2024. aastal Eesti koolides korraldatud laste vaimse tervise uuringu andmetele.

Tulemused viitavad sellele, et emotsiooniregulatsioon võib olla oluline lüli peresuhte ja depressioonisümptomite vahel. Mida paremaks hindasid noored oma suhteid pereliikmetega, seda vähem esines neil raskusi emotsioonide reguleerimisel ning seda vähem kogesid nad ka depressiooni tunnuseid.

See tähendab, et toetavad suhted peres ei pruugi mõjutada noore vaimset tervist üksnes otseselt, vaid ka kaudselt, kujundades tema oskusi emotsioonidega toime tulla.

Kas pere või sõbrad?

Selline seos viitab, et perekeskond võib mängida emotsiooniregulatsiooni oskuste kujunemisel olulist rolli. Lapsevanemad saavad anda eeskujuga, kuidas stressi ja keeruliste olukordadega toime tulla, ning luua turvalise õhkkonna, kus oma tunnete väljendamine on normaalne.

Näiteks võib aidata noorel keerulises olukorras oma tundeid märgata ja sõnastada ning arutada koos, mida teha võiks. Toetav kodune keskkond aitab kujundada oskusi, mis võimaldavad raskel hetkel rahulikult ja paindlikult reageerida – just need oskused võivad omakorda vähendada depressiooniriski.

Vanuserühmi võrreldes panime tähele, et peresuhte mõju emotsiooniregulatsiooni kujunemisele on 11–14-aastasete seas suurem kui 15–19-aastasete seas. Just varases teismeeas pannakse tugevam alus oskustele, mis aitavad hilisemas elus keerulistes olukordades toime tulla.

Vanemaks saades muutuvad sõprussuhted olulisemaks, kuid pere

mõju ei kao kuhugi. Muide, paremate peresuhtega noortel on sageli ka tugevamad sõprussuhted – need kaks ei konkureeri, vaid toetavad teineteist.

Sõprussuhte mõju emotsioonide juhtimisele ei olnud aga nii tugev kui peresuhte oma. Sõpradel võib olla noore vaimsele tervisele mõju ka teistel viisidel, näiteks kuuluvustunde või enesehinnangu kaudu.

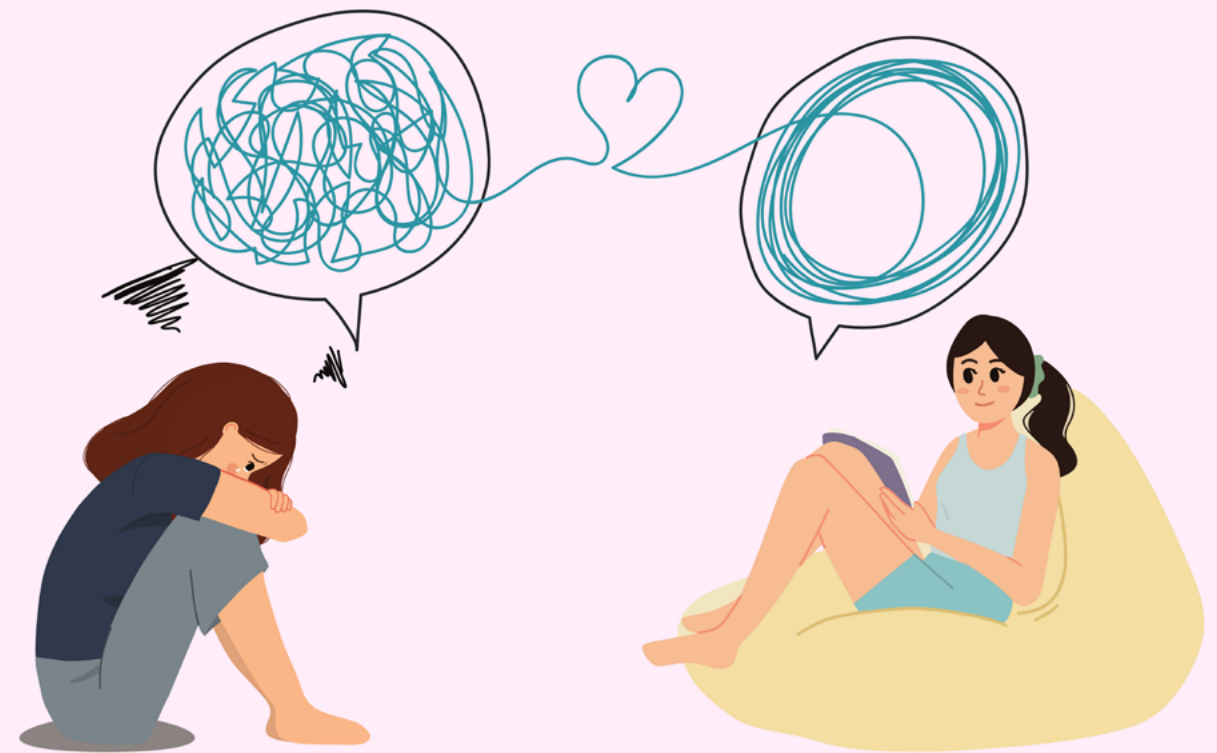
Tunnetega toimetulek

Eelkõige kinnitavad meie uuringu tulemused, et emotsiooniregulatsiooni oskustel on keskne koht noorte vaimse tervise kujunemises. Kui tahame vähendada noorte depressiooniriski, tasub tähelepanu pöörata emotsioonidega toimetuleku

oskustele. Need ei kujune iseenesest. Nii kodus kui ka koolis saab õppida, kuidas oma tunnetega toime tulla ja neist rääkida, stressile reageerida ja konflikte lahendada. Eeskujuga annavad nii lapsevanemad kui ka õpetajad ja teised õpilased.

Vaimse tervise hoidmiseks saab palju ära teha juba varakult, muu hulgas toetades nii noorte emotsiooniregulatsiooni oskusi kui ka vanemate oskust oma lapsi toetada ja juhendada.

Eestis on mitmeid tõendus põhiseid programme, mis toetavad nii emotsiooniregulatsiooni kui ka vanemlike oskuste arendamist. Täpsemalt saab nende kohta lugeda veebilehelt tai.ee/ennetustegevused. **UT**

Toetav kodune keskkond aitab kujundada oskusi, mis võimaldavad raskel hetkel rahulikult reageerida.

Foto: Triinu Arjus

Veebruaris doktoritöö kaitsnud Kaspar Koolmeister uuris, kuidas reageerivad taimede õhulõhed süsihappegaasi hulga muutustele. „Kui saame neid teadmisi rakendada vähendada taimede veekulu, lubaks see kokku hoida põldude niisutamiseks kuluvat vett ja piirata põuast tingitud saagikadu,“ ütles Koolmeister. Pildil mõõdab ta poromeetriga tomatitaimede õhulõhede avatust.

Värsked teadustööd: Läti romaanist piiriüleste digiteenusteni

Veebruaris ja märtsis Tartu Ülikoolis kaitstud doktoritöodes uuriti muu hulgas töö mõistet, e-valitsemist ja küberjulgeolekut, tuberkuloosidiagnostikat ning isejuhtivaid autosid. Kõigi kaitstud doktoritöödega saab tutvuda Tartu Ülikooli digiarhiivis ADA ja kaitsmisele tulevaid väitekirju on võimalik lehitseda ülikooli raamatukogu lugemissaalis.

Fotod: Merilyn Merisalu

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

MICHELE CERUTTI kaitses semiootika ja kultuuriteooria alal doktoritöö „On truth from a semiotic point of view“ („Tõde semiootilisest vaatepunktist“).

Uurimus käsitleb tõejärgse ajastu kriisi ning näitab, kuidas üleilmsed sündmused ja tehnoloogiline areng on muutnud töö küsimuse kommunikatsioonis ja poliitikas eriti teravaks. Kuigi semiootika on traditsiooniliselt vältinud otsest tegelemist töö mõistega, tuleb nt eksitava info ja vaeuudiste mõistmiseks semiootilist tõekäsitlust arendada.

Juhendajad prof Andreas Ventsel ja prof Massimo Leone (Torino Ülikool), oponendid prof Dario Martinelli (Kau-nase Tehnikaülikool) ja prof Kristian Bankov (Uus Bulgaaria Ülikool).

ALEC RICHARD KOZICKI kaitses semiootika ja kultuuriteooria alal doktoritöö „The de-sign process of inhabiting techno-living spaces“ („Täendusdisaini protsess tehiseeritud elamisruumides“).

Väitekirjas uuritakse tehiseeritud elamisruume semiootilisest vaatenurgast,

keskendudes kodutehnika mõjule elanike ja keskkonna ühises arengus. Pakutakse välja tähendusdisainil põhinev semiootiline tööriistakomplekt, mis aitab mõista ja suunata inimeste ja tehnoloogia suhteid, tuues näiteid nutikodudest, virtuaalreaalsusest ja taaskasutusest.

Juhendaja prof Kalevi Kull, oponent em-prof Farouk Y. Seif (Seattle'i Anti-ookia Ülikool).

ARTIS OSTUPS kaitses maailmakirjanduse alal doktoritöö „Heterogeneity of historical time: the contemporary Latvian novel in a comparative perspective“ („Ajaloolise aja heterogeensus: kaasaegne Läti romaan võrdlevas perspektiivis“).

Doktoritöös uuritakse, kuidas kaasaegsetes Läti ja Ida-Euroopa romaanides vaidlustatakse 20. sajandil domineerinud lineaarne ajamudel. Postkommunistlik kirjandus on kooskõlas ajaloo-filosoofia värskemate aruteludega, milles tuuakse esile aja heterogeensus. Romaanide analüüs näitab, et mittelinearsete vormiliste võtete ja poetilise keele abil

loovad need uusi ajaloo mõtestamise võimalusi.

Juhendaja prof Marina Grišakova, oponent prof Sanja Bahun (Essexi Ülikool).

DAINA PUPKEVIČIŪTĒ kaitses etnoloogia alal doktoritöö „Relationships in the context of crisis: earth, time and generativity in the Roya Valley“ („Suhted kriisi kontekstis: Maa, aeg ja generatiivsus Roya orus“).

Autor vaatleb inimeste, loomade, taimede ja maastike omavahelist seotust Prantsusmaal Roya orus ning inimeste ja teiste olendite suhete mõju nii 2020. aasta tormi kogemusele kui ka arusaamadele kliimamuutusest. Ta uurib kohalike kooselamise ja kohanemise viise etnograafiliste meetodite, intervjuude, meelise uurimuse ja kunsti ning lisaks ajaloo- ja keskkonnaanalüüsi abil.

Juhendajad kaasprof Aet Annist ja kaasprof Saskia Abrahms-Kavunenko (Kyoto Ülikool), oponent teadur Kieran O'Mahony (Tšehhi Teaduste Akadeemia).

Sotsiaalteaduste valdkond

LOGAN CARMICHAEL kaitses politoloogia alal doktoritöö „Cybersecurity governance responses in the Estonian digital governance model, 2007–2023“ („Küberjulgeoleku valitsemine Eesti digivalitsemise mudelis, 2007–2023“).

Töös keskendutakse Eesti e-valitse-

mise süsteemi arengule aastatel 2007–2023. Tehakse ülevaadet e-valitsemisest, analüüsitakse küberjulgeolekustruktuure ja kriisiolukordade otsustusprotsesse. Poliitikamuutuste, koostööpõhise valitsemise, ajaloolise institutsionalismi ja kriisiohje käsitluste põhjal tuuakse esile

õppetunnid teistele riikidele.

Juhendaja kaasprof Mihkel Solvak, oponent v-teadur Miguel Alberto Gomez (Singapuri Riiklik Ülikool).

STEFAN DEDOVIC kaitses politoloogia alal doktoritöö „European Union digi-

tal integration: exploring the development and governance of cross-border digital public services“ („Euroopa Liidu digitaalne lõimimine: piiriüleste digitaalsete avalike teenuste arendamine ja haldamine“).

Kuigi füüsilised tõkked EL-i riikide vahel on suuresti kõrvaldatud, on digiteenuste piiriülel kasutamisel endiselt takistusi. Nende teenuste kujunemist mõjutab poliitiliste, tehnoloogiliste ja organisatsiooniliste tegurite koosmõju ning organisatsioonide valmisolek koostööks ja andmete jagamiseks. On vaja tugevdada koostööstiimuleid, arendada organisatsioonilist võimekust ja muuta andmete jagamine kasulikuks.

Juhendajad kaasprof Mihkel Solvak, prof Joep Crompvoets (Leideni Ülikool) ja külalisprof Vincent Homburg (Rotterdam Erasmusi Ülikool ja TÜ), oponent kaasprof Alex Ingrams (Leideni Ülikool).

SANDRA HAGELIN kaitses politoloogia alal doktoritöö „Speaking borders, speaking Europe: entangled borders in governmental discourse across the Baltic and Nordic spaces“ („Räägime piiridest, räägime Euroopast: põimunud piirid valitsuse diskursuses Põhjala-Balti ruumis“).

Meditsiiniteaduste valdkond

KADRI KLAOS kaitses arstiteaduse alal doktoritöö „The thin-layer agar MDR/XDR-TB Colour Test: filling the gap in diagnosing tuberculosis from a laboratory perspective“ („Multiresistentse ja eriti resistentse tuberkuloosi diagnos-

Doktoritöös analüüsitakse, kuidas Põhja- ja Baltimaade valitsused kujutavad piire ja Euroopa Liitu oma kommunikatsioonis. Tulemused näitavad, et arutluskäigus põimuvad eri piiriliigid omavahel ja nende tähendus kujuneb vastastikusel seoses. Kriisid loovad võimaluse piire ümber mõtestada, kuid valitsused esitavad neid enamasti traditsioonilise eraldusjoonena.

*Juhendaja kaasprof Stefano Braghi-
roli ja prof Thomas Diez (Tübingeni
Ülikool), oponent kaasprof Elżbieta
Opilowska (Wrocławski Ülikool).*

DARYA LAPITSKAYA kaitses majandusteaduse alal doktoritöö „Online media analysis and financial markets“ („Veebimeedia analüüs ja finants-turud“).

Digimeedia mõjutab nii tarbija-käitumist kui ka finantsturge, kus hindu võivad kujundada veebi-arvustused, mõjuisikute arvamus ja viraalsed postitused. Doktoritöös uuritakse veebiallikatest pärineva teabe mõju ettevõtetele, investoritele ja ostukäitumisele. Muu hulgas selgitatakse välja tõhusaimad viisid aktsia- ja krüptovaluuta hindade analüüsimiseks.

tika õhukesel agaril põhineva värvustestiga korvamaks seniseid puudujääke labori poolel“).

Uuringus hinnati tuberkuloosi mikrobioloogiliseks diagnostikaks kasutatava MDR/XDR-TB värvustesti

Juhendajad lektor Mustafa Hakan Eratalay ja külalisprof Rajesh Sharma, oponentid prof Dariusz Plikynas (Vilniuse Ülikool) ja kaasprof Dmitrij Celov (Vilniuse Ülikool).

RAUNO NEITO kaitses haridusteaduse alal doktoritöö „Learner characteristics and instructional activities associated with students' situational interest in coherent physics education“ („Õpilaste situatsioonihuvi seos õppijate omaduste ja õppe-tegevustega sidusas füüsikahariduses“).

Katsete tegemist peetakse tihti huvitavamaks kui arvutusülesannete lahendamist. Doktoritöös uuriti, kuidas mõjutavad füüsikatundide õppe-tegevused õpilaste huvi. Õpilaste oskused ja tegevuse tajutud olulisus olid enamasti seotud sellega, kui huvitav mingi tegevus nende jaoks oli, samuti õpilaste pingutusega. Üllataval kombel ei olnud varasem huvi füüsika vastu alati oluline.

Juhendajad TÜ koolifüüsika keskuse juhataja Kaido Reivelt, prof Jari Lavonen (Helsingi Ülikool) ja n-teadur Elisa Vilhunen (Helsingi Ülikool), oponent vanemlektor Antti Lehtinen (Jyväskylä Ülikool).

meetodi usaldusväärsust, korratavust ja objektiivsust võrreldes WHO soovitatud diagnostikameetoditega. Leiti, et see võimaldab kiiret ja objektiivset tuberkuloosi ja ravimresistentse tuvastamist. Tuberkuloosi levikut analüüsid leiti,

et Eestis on identse korduvjärjestuste muustriga ehk omavahel lähisuguluses ligi 70% bakteritüvedest.

Juhendajad prof Alan Altraja ja prof Francis Drobniewski (Imperial College London), oponent v-teadur Sven Erik Sigfrid Hoffner (Karolinska instituut).

JUTA KRAAV kaitses arstiteaduse alal doktoritöö „Determinants of arterial structure and function in healthy children and adolescents“ („Arterite struktuuri ja funktsiooniga seonduvad tegurid tervetel lastel ja noorukitel“).

Südame-veresoonkonnahaiguste areng saab sageli alguse juba lapseas. Doktoritöös kasutati Eesti ja Soome

laste pikaajalisi jälgimisuuringuid, et mõista, kuidas kehakaal, kehaline aktiivsus ja võimekus, kehakoostis ja luustiku areng seostuvad veresoonte tervisega. Skeleti ja veresoonkonna areng on omavahel põimunud juba varases eas ja lapsepõlve riskitegurid mõjutavad hilisemat veresoonte seisundit.

Juhendajad prof Vallo Tillmann ja prof Jaak Jürimäe, oponent prof Craig Williams (Exeteri Ülikool).

JANA UHLINOVA kaitses arstiteaduse alal doktoritöö „Vascular calcification and its associations with obesity and bone mineral density in chronic kidney disease“ („Vaskulaarne kaltsifitseer-

mine ning selle seosed adipoossuse ja luukoe mineraalse tihedusega kroonilise neeruhaiguse korral“).

Doktoritöös uuriti, kuidas on kroonilise neeruhaigusega patsientide kehakaal seotud veresoonte lupjumise ja terviseprognoosiga. Suurema kehakaaluga patsientidel on veresoonte lupjumine sagedasem, ülekaal ei paku kaitsvat toimet südame-veresoonkonna haiguste suhtes, ja mida tugevam on veresoonte lupjumine, seda väiksem on luutihedus. Veresoonte lupjumine on neeruhaigete edasisele tervisele oluline riskitegur.

Juhendajad prof Mai Rosenberg ja prof Margus Lember, oponent dots Kaj Metsärinne (Turu Ülikool).

Loodus- ja täppisteaduste valdkond

MAHIR GULZAR kaitses informaatika alal doktoritöö „Addressing real-world scenarios via motion prediction in autonomous driving“ („Reaalsete liiklusesituatsioonide käsitlemine isejuhtivate autodes liikumise ennustamise abil“).

Isejuhtivate sõidukite areng on üha kiirenenud, keskne probleem on teiste liiklejate käitumise ennustamine. Töös antakse ülevaade ennustusmeetoditest ja pakutakse välja nende süstemaatika. Rakendatakse eri mudeleid, luuakse hindamisraamistik ja esitatakse uus ennustusmudel.

Juhendajad kaasprof Naveed Muhammad ja lektor Yar Muhammad (Hertfordshire'i Ülikool), oponentid kaasprof Sadi Alawadi (Blekinge Tehnoloogiainstituut) ja kaasprof Eren Erdal Aksoy (Lundi Ülikool).

ALI HAKIMZADEH kaitses botaanika ja mükoloogia alal doktoritöö „Long-read metabarcoding: from available tools to reference databases“ („Pikkade DNA markerjärjestuste masstriipkoodimine: tööriistad ja referentsandmebaasid“).

Mass-triipkoodistamine on kiire ja kulutõhus koosluste uurimise meetod, kuid senisel tehnoloogial on omad piirangud. Doktoritöös arendati välja EUKARYOME andmebaas ja näidati, et kimäärsete järjestuste tuvastamise parameetrite peenhäälestamine parandab analüüsides usaldusväärsust, toetades pikkade järjestuste kasutamist elurikkuse hindamisel.

Juhendajad teadur Sten Anslan (Jyväskylä Ülikool) ja prof Leho Teder-soo, oponent lektor Owen S. Wangenstein (Barcelona Ülikool).

KASPAR KOOLMEISTER kaitses keskkonnatehnika alal doktoritöö „Stomatal CO₂ regulation pathway and its application for modulating tomato plants“ („Õhulõhede CO₂ signaalirada ja selle rakendamine tomatitaimedes“).

Õhulõhede CO₂ signaaliraja toimimist uuriti harilikus müürloogas. Tuvastati mitogeen-aktiveeritud proteiinkinaaside MPK12 ja MPK4 oluline roll ja näidati, et õhulõhede reaktsioonid sõltuvad CO₂ kontsentratsioonist ja õhuniiskusest. Teadmisi rakendati tomatil, kus HT1 homologide inaktiveerimine vähendas veekulu ja suurendas põuataluvust, kahjustamata taime kasvu ja viljade omadusi.

Juhendajad prof Hannes Kollist ja kaasprof Hanna Hörak, oponent prof Matthew Gilliam (Adelaide'i Ülikool). **UT**

Vaimne kultuuripärand aitab muutustega kohaneda

Kultuuripärandi professori Elo-Hanna Seljamaa sõnul ei ole kultuur staatiline uurimisobjekt, vaid pidevalt muutuv inimestevaheline suhe. Elevandiluust tornist kultuuripärandit uurida ei saa.

Elo-Hanna Seljamaa juhatab vaimse kultuuripärandi rakendusuringute UNESCO õppetooli. Tema teadustöö keskmes on kuulmise ja kultuuripärandi teemad seostatuna vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooniga. Vaimne kultuuripärand on üks neid kategooriaid, mille kaudu kogukonnad, aga ka rahvad, regioonid ja riigid end tänapäeva maailmas mõtestavad ja positsioneerivad ning teistele nähtavaks ja mõistetavaks teevad.

„Vaimsest kultuuripärandist on kujunenud majanduslik ressurss. Järjest enam nähakse selles ka sotsiaalset ressursi ning teadmisi ja oskusi, mis toetavad eluga hakkamasaamist: need aitavad kliimamuutusega kohaneda ja tarbimisharjumusi muuta, suurendavad vaimset ja füüsilist heaolu,“ ütleb Seljamaa.

Ühes tema praeguses rahvusvahelises teadusprojektis uuritakse laulmist kriisilukorras. „Lauludest endist olulisem on laulmine kui jagatud tegevus,“ sõnab ta. „Eesti elanikele võiks soovitada julgust rohkem koos laulda, nii eri seltskondades kui ka eri olukordades.“

► Elo-Hanna Seljamaa Eesti delegatsiooni juhina UNESCO valitsustevahelise vaimse kultuuripärandi kaitse komitee istungil New Delhis detsembris 2025.

Uue professori ametisse asumise juurde kuulub avalik inauguratsiooniloeng, kus professor tutvustab oma teadusteemat. Eelolevate loengute teave on veebilehel ut.ee/inauguratsiooniloengud.

Tuttava avamine uue nurga alt

Uurimistöö sisu ühe lausega

Kombineerin kuuluvuse ja kultuuripärandi uuringuid, et analüüsida pärandilooma protsesse ning teisi kultuuri-praktikaid ja -tekste, mille kaudu inividid, rühmad ja riigid kuulmist loovad, väljendavad ja ka vaidlustavad.

Huvipakkuvaimad uurimisteemad

Eesti sisemise mitmesuse uurimine on lõputult põnev, sest see tähendab kohtumisi siinsete inimestega, kes avavad oma ja tuttavat uute nurkade alt. Eesti muutub seeläbi suuremaks, mitmekihilisemaks ja keerulisemaks, aga ka mõistetavamaks. Vaimse kultuuripärandi kategooria põhineb valikutel. Oluline on küsida, kes ja mis valituks ei osutu ning kuidas muuta pärandiloomet kaasavamaks.

Rahvuse sügav tähendus

Avastan üha uuesti, kui sügavalt juurdunud on Eestis ja eesti keeles arusaam rahvusest kui sünipärasest omadusest ning kui harjumatu on mõelda rahvusest kui kodakondsusest. Sõna *rahvus* eri tähendused on kui mündi kaks külge, mille kaudu mõelda kuulmise võimalustest ja võimatusest, aga ka vaimsest kultuuripärandist, rahvus-teadustest ja rahvusülikoolist.

Foto: Leena Marsis

Foto: erakogu

Igapäevane töö

Akadeemiline eeskuju

Vaba aeg

Hea nõu

Kollektiivne maailm

Akadeemiline maailm on sügavalt kollektiivne, mistõttu ei nimetaks ma eeskujuna ühtegi konkreetset nime. Vahel võib möödaminnes öeldud toetav sõna või õigel hetkel jagatud mõte panna liikuma midagi suurt. Olen väga tänulik mitmetele õppejõududele ja kolleegidele nii Eestis kui ka välismaal, kes on otsustavaks osutunud hetkedel mind julgustanud ja toetanud ning minusse uskunud.

Väga inspireeriv oli ka Ohio Osariigi Ülikoolis läbitud doktorantuur, mis õpetas märkama ja mõistma folkloori toimimist elu osana.

Kehale ja vaimule

Hobid

Olen teismelise vanem ja tütreaga koos argiste asjadega tegelemine on alati eriline. Oma lapsepõlvkodus olen kaasa saanud intensiivse suhte visuaalse kunstiga. Mulle meeldib näitustel käia ja kunstiga kaasa mõelda, meeldib ka lugeda.

Parim viis puhata

Elan mitmepaikset elu ja parim puhkus on see, kui saab pikemalt ühe koha peal paigal olla. Eriti hea, kui õnnestub koos pere ja lähedastega maakodus aega veeta. Seal tuleb ette maatäid, mis on omal moel meditatiivsed ja aitavad pead tuulutada. Lõõgastavalt mõjuvad ka pikad jalutuskäigud ja head kriminaalsarjad.

Soovitan soojalt!

Soovitan lugeda Liibanoni päritolu USA kirjaniku Rabih Alameddine'i raamatut „Ülearune naine“ Ingrid Ruudi suurepärasest tõlkes. Tege- mist on sügava ja samas vaimuka käsitlusega vaimuelu ja naiste- vahelise solidaarsuse eksistentsiaalsest olulisusest nii sõjas kui ka rahu.

Soovitusi huvilistele

Millest võiks alustada tudeng, kes huvitub kultuuripärandi uurimisest?

Alustada tasub Tartu Ülikoolis pakutavatest teemakohastest kursustest, kohtumiste sarjast „Vaimse kultuuripärandi perspektiivid“ ja teistest UNESCO õppetooli korraldatud üritustest ning ka õppetooli kodulehest. Alati võib ka minuga otse ühendust võtta. **UT**

Foto: erakogu

Seitsme Mäe saarel Hessenis, kuhu oli Göttingenis külalis-professorina töötades tore väljasõite teha.

Von Bocki maja

on pakkunud peavarju nii akadeemilisele eliidile kui ka punastele

Tartus ülikooli peahoone ja rae-koja vahel asuvas von Bocki majas on aegade jooksul tegutsenud nii palju erinevat rahvast, et see on ilmselt kõige mitmekesisemat elu näinud ülikoolihoone.

Maja Lossi tänava poolset tulemüüri katnud viinapuuväädid võeti 20 aastat tagasi maha, kuna need lõhkusid müüri. Nüüd ilutseb seal maaling, millel on kujutatud ülikooli peahoonet. Foto: Jaak Nilson

SILJA PAAVLE
ajakirjanik

Von Bocki maja paneb end märkama. See on Tartu üks rikkalikuma fassaadikujundusega varaklassitsistlikke hooneid, eriliselt paistavad silma selle omanäolised otsaseinad.

Raekoja poolel püüdis varem pilku elav rohesein, nüüd on seal ülikooli peahoonet kujutav seinamaal. See on Louis Höflingeri 1860. aastal valminud teose suurendatud, aga täpne koopia – „parim näide maali kasutamisest linnaruumis“, nagu on öeldud kultuurimälestiste registris.

Alati akadeemilise sisuga

Jakobi tänava poolset otsaseinal jälgib 11 „aknast“ ülikooli, linnakodanike ja -külaliste tegemisi 45 teadlast kõikidest ülikooli valdkondadest. See on seal juba kolmas näitus, avatud 2019. aastal rahvusülikooli 100. aastapäeva puhul.

Maja lasi ehitada raehärra D. H. Wilke pärast 1775. aasta tulekahju, mille käigus oli hävinud suur osa Tartu kesklinnast, ja valmis sai see 1780. aastal. Raehärra müüs maja baltisakslasest riiginõunikule polkovnik Magnus Johann von Bockile, kes ehitas kõrvale teisegi maja. Just selle von Bocki nime tänapäeval ülikoolile kuuluv hoone kannabki.

Ülikooli muuseumi teadussekretär Ken Ird teab, et esialgu olid

mõlemad majad mõeldud elamiseks, neist pidi saama mõisniku linnapalee.

Von Bock, kes oli ülikooli taasavamise ajal selle kuratooriumi liige, andis 1802. aastal ülikoolile tasuta kasutada maja ühe korruse ja seejärel juba terve hoone. Seal peeti keiserliku ülikooli taasavamise aktus ning hiljem toimusid loengud. 1809. aastal, kui valmis ülikooli peahoone, jäi von Bocki maja endiselt ülikooli kasutada ja 1839. aastal ostis ülikool selle endale.

„Hoone oli suur ja sinna mahtus palju. 19. sajandil asusid seal pidevalt igasugused asutused, samuti ülikooli töötajate korterid,“ kirjeldab Ird. Ennekoike oli sisu aga siiski akadeemiline. 1840. aastal paiknes siin muu hulgas Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu.

„Samuti tegutses majas õppejõudude ja üliõpilaste ajaviiteklubi Akademische Musse, toimusid nende peod ja ballid. Päris kindlasti oli see siis üks peamisi Tartu seltskonna- ja kontserdielu kohti,“ lisab Ird.

Mitu kliinikut

Aastatel 1845–1856 täitsid maja aga hoopis meditsiiniliste huvidega inimesed. Et 1845–1847 renoveeriti Toomemäe kliinikuid, toimus von Bocki majas nahapolikliiniku vastuvõtt. Aastatel 1848–1958 tegutses siin hoopis Veterinaariakool. „Ülikooli tegevustaldas Vene haridusministeerium ja eks nemad siis selle otsuse tegid – senikaua, kuni vast loodud kool sai endale oma hooned, tegutses ta just selles majas,“ ütleb Ird.

Hiljem kolisid veterinaarid Narva maanteele ehitatud õppehoonesse. Tartu kõrgema veterinaariakooli esimesi tegevusaastaid von Bocki majas meenutab Mati Karmini valmistatud mälestustahvel, mis avati Pirogovi platsi poolses fassaadinurgas 2023. aastal.

Pärast veterinaariakooli ärakolimist sai hoone enda käsutusse taas Akademische Musse, aga samuti asus seal tol ajal rektori ametikorter.

Ken Ird jutustab, et kui 1891. aastal Akademische Musse suleti, lõpetati majas kõrvaltegevused. Esimesele korrusele kolis ülikooli polikliinik ning teisele matemaatika instituut. „Matemaatikud toimetasid seal kuni teise maailmasõjani välja,“ lausub Ird.

Muutunud ruumilahendus

Hoovihoone lammutati, kui 1930-ndatel hakati ehitama keemiahoonet. Õigupoolest nägi Tartu Ülikooli generaalplaan ette kogu von Bocki maja lammutamist. „Sõda tuli aga peale ja nii see jäi,“ märgib Ird.

Praegu võib tema sõnul väita, et põhihoone välimus on aastate jooksul jäänud suuremalt jaolt samaks, kuigi teises maailmasõjas põles katus ning aja jooksul on aknaid ja uksi siin-seal kinni müüritud ning hiljem jälle lahti raiutud.

Näiteks on ajaloolased hoone jooniseid ja fotosid võrreldes leidnud, et Akademische Musse ajal kasutati sissepääsuna rohkem peahoonepoolses majas asunud ust, mida praegu polegi.

Sisemust on aga Irdi sõnul väga palju ümber ehitatud. „Algselt ruumiplaanist on midagi kindlasti ka alles, aga suurem osa sisust on muutunud.“ Kultuurimälestiste registri andmeil on esimesel korrusel säilinud üksikud rokokodekooriga tahvelüksed ja võlvlaed.

Pelutavad punased ained

Üks silmapaistvamaid muutusi oli nõukogudeaegne nimevahetus, mis tulenes sellest, et maja anti teadusliku kommunismi ja kommunistliku partei ajaloo kateedri kätte. „Just nende ainetest pärast, Karl Marxi järgi, hakati seda kutsuma Marksu majaks,“ sõnab Ird.

1970.–1990. aastatel asusid seal lisaks ajaloo-keeleteaduskonna, hiljem ajaloo-teaduskonna ja filoloogiateaduskonna dekanaatidele, ülikooli trükiste müügi-punktile ja pedagoogikakateedril ka loengusaalid, kuid hoonet tudengite seas väga ei armastatud. Seda kinnitavad eesti ja võrdleva rahvaluule kaas-professor Tiiu Jaago ning arheoloog ja õppejõud Ain Mäesalu.

Praegu von Bocki majas töötav Jaago mäletab seda tudengiajast ise-loomutu halli ja hämara majana. „Ma ei ütleks, et mälestused sellest olid ebameeldivad, aga soojad nad kohe kindlasti ka ei olnud,“ ütleb ta.

Mäesalule meenub eredamalt asja-olu, et tema õpingute ajal asus keldris ülikooli suusahoidla. „Seal oli korralik varu koos saabastega. Sõitsin tudengina sealt laenutatud varustusega kaks korda Tartu–Kääriku maratoni,“ muheleb ta.

Kõledus asendus soojusega

Ka 1990-ndate lõpus, kui Tiiu Jaago von Bocki majja tööle tuli, mõjusid koridorid ja auditoriumid pikkade ja kõleda-tena. Loenguruumid kõmisesid nii, et hääli oli pärast loengut täiesti väsinud.

2007. aastal avati õppehoone juba renoveerituna. Hoovipoolses küljes eemaldati evakuatsioonipääsu asendav

metalltrepp, asemele ehitati kõigile ohutusnõuetele vastav uus sisetrepp. Kui Lossi tänava poolset tulemüüri katnud viinapuuväädid maha võeti, tekkiski idee maalida sinna Höflingeri litograafia järgi peahoone. 2020. aastal avati seinamaali ees kõikidele tudengi-tele pühendatud pink, kus jalgu puhates õpinguaastaid meenutada.

Ümberehituste ja remontide tulemusena – viimast lõppes just eelmisel aastal – on von Bocki majas nüüd hubane, soe ja sõbralik keskkond. Vana maja fluidum lisab mõnusat sala-pära, mida saab praegu nautida seal tegutsev kultuuriteaduste instituut. **UT**

Keldri seinamaal sündis tänu vimkale

Kuigi 1980-ndatel von Bocki maja ei armastatud, käis keldrites vilgas elu – seal hoiti näiteks arheoloogilisi leide ja väljakaevamistel kasutatavat varustust.

Nii oli see ka siis, kui hakati tulevase Lossi tänava õppehoone alust pinnast läbi uurima. Arheoloog Ain Mäesalu meenutab, et kaevamistel osalesid üli-õpilased, kuid seal hakkas käima ka aja-loohuviline Meelis Säre, tulevane kaitsevälelane ja esimene taastatud Kaitse-liidu Tartu maleva pealik.

Hüüdnime Vanakaru all tuntud mehel olid vimkad veres. Näiteks pani ta kord kaevamistele selga mungarüü, et möödakäijaid ehmatada.

Seejärel hakkas elukutselt sepp ise „arheoloogilisi leide“ tegema. „Ta üritas meid haneks tõmmata. Vahepeal see isegi peaaegu õnnestus,“ pugistab Mäesalu varalähkunud head kamraadi meenutades naerda – Meelis Säre suri 2014. aastal.

Ühel 1986. aasta esmaspäeva hommikul jõudis Mäesalu, hüüdnimega Põdrake, enne kaevamisi von Bocki

Ain Mäesalu poseerimas maali ees Pallase maaliosakonna konserveerimise lõputööde kaitsmisel.

maja keldrisse ja leidis sealt eest uhke seinamaali, mis kujutas teda ennast kappaval ratsul, labidas käes. Maali ülaserivas oli kiri „Cito Repastina“ või

Foto: Veronika Koal

„Cito Repastina“, mis on mõlemad vihjed kiiresti kaevamisele.

„Eks ta tundis oma tempude pärast pisikest piinlikkust ja siis ühel nädalavahetusel, kui mind Tartus ei olnud, tegi koos sõbra Aivar Reidlaga justkui lepitu-seks selle maali.“ Mäesalu möönab, et umbes 2,5 meetri laiune ja sama kõrge taies oli uhke, aga esialgu tundis ta selle pärast pigem häbigi. „Elasime ju isiku-kultuse ajastul. Mulle tundus, et teised arvavad, et ma ise lasin selle teha.“

Igatahes, kui 1989. aastal kaevamised lõppesid, jäi maal seinale alles. Kõrgema Kunstikooli Pallas tudengid võtsid 2024. aastal selle maha, restau-reerisid ja panid aasta hiljem uuesti üles. Nüüd tunneb Mäesalu taiese üle hoopis uhkust.

Pensioneerunud ajaloolane käib loenguid lugemas veel vaid sügis-semesteritel ning kui siis von Bocki maja keldrisse sattudes maali ees laiutaval diivanil tudengeid silmab, teatab neile, et see on istumiseks kõige väär-ikam koht. **UT**

Album, mis viib lendlema

HELE PRIIMETS

TÜ grandinõustaja

Märtsis 2012, mil olin esimese kursuse tudeng, algas mu elus seiklus nimega Tartu muusikaviktoriin. Esimesel korral sain „Tsau!“ öelda ainult Viirele, kellega olin inglise filoloogide ristimispeol juttu ajanud. Kui hiljem Facebookist vaatasin, mis artistid talle meeldivad, nägin üht uut nime: Slowdive. „Cool nimi,“ mõtlesin, ja asusin kuulama.

Praegu ei mäleta ma enam esimest Slowdive'i lugu, mida kuulasin, kuid see-eest tean kindlalt kohta, kus seda tegin: Raatuse 22 ühikas, tuba 661. Võib-olla oli see „The Sadman“, mis võtab hästi kokku Slowdive'i essentsi: aeglasevõitu sil-lerdav kulgumine. Võib-olla oli midagi muud. Küll aga olen kindel, et see pidi olema bändi esikalbumilt „Just for a Day“.

Slowdive'i muusika tekitab tunde, justkui hõljuksid – või otsekui keerleksid mõnuses joovastuses keset mahedat möllu, nagu annab mõista sellesama albumi kaanepilt.

Žanrilise määratluse poolest ühtaegu *shoegaze* ja *dream pop*, meeoleolult mõtlik ja nukker „Just for a Day“ ilmus 1991. aastal. Nii nagu *shoegaze* on julge ja vali ning *dream pop* uje ja malbe, on vastuolusid ka albumil. Üheksa loo seas on nii helgeid ja optimistlikke kui ka melanhoolseid palasid.

„Celia's Dream“ kõlab kui päikeseloojang, „Catch the Breeze“ on veidi tujukas ja tormine, kuid lõpuks pilved hajuvad ja välja ilmuvad päikesekiired. Instrumentaalpalas „Erik's Song“ tantsivad vihmapiisad sama elegantselt kui noodid helilooja Erik Satie loomingus. „Waves“ ja „Brighter“ lubavad sooja ja tuulevaikust. „Spanish Air“ ja „Ballad of Sister Sue“ on kurbvalusad torked kaduvuse teemal.

„The Sadmani“ sädelev pealiskiit peidab enda all rahutuid laineid. Lõpulugu „Primal“ algab vaikselt, kuid muudab keskosas käiku ja kasvab käreteks kitarrimäsuks. Kogu album on piisavalt vaheldusrikas ja mitmekihiline, et vaimustada ja üllatada ka korduval kuulamisel.

Slowdive'i debüütalbumit soovitan kuulata esmajoonel noortel tudengitel. On ju tore paralleel, et bändiliikmed ise olid selle albumi valmimise ajal 20–21-aastased! Ka mina avastasin nad enda jaoks just selles vanuses. **UT**

Slowdive'i album „Just for a Day“ sobib Hele Priimetsa meelest eriti hästi praegusesse kevadisse aega. Foto: Andres Tennus

Elu kuulsa nimega

„Tere! Meil venib täna ürituse esimene pool natuke pikemaks. Kas te saaks bändiga tund aega hiljem alustada?“ Selline kõne vööralt numbrilt ei pane üsna mitut Tartu Ülikooli töötajat kulme kergitama, kuigi nad pole ise muusikud – elu kuulsuse nimekaimuna on sedalaadi eksimused üsna tavapäraseks teinud.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Ülikooli infotehnoloogia osakonnas tarkvaraarendajana töötava Tanel Padariga võttis kunagi ühendust Kaitseväe juhataja Martin Herem. Kuna Padar oli hiljuti just kaitseväe-teenistuse lõpetanud, oli ta esimene mõte, et millega ta nüüd küll hakkama on saanud. Lõpuks tuli välja, et Herem tahtis kutsuda laulja Tanel Padarit reservväelaste päevale esinema.

„Ja kui too kuulus Padar läks oma abi-kaasast lahku, kirjutas mulle mitu naist kirja lootusega kohtingule pääseda,“ muigab ta. „Midagi sarnast juhtus siis, kui olin veel päris noor ja broneerisin esimest korda oma praeguse juuksuri juurde aega. Juuksur rääkis mulle hiljem, et kõik salongi naissoost töötajad olid läinud ennast tööruumi meikima, arvates, et juuksurisse tuleb laulja – tegelikult tuli umbes 15-aastane poiss.“

Nooremata tuli tal kellegi uuega kohtudes tihti näidata ID-kaarti, sest muidu arvasid inimesed, et ta teeb end tutvustades nalja.

„Ma ei ole kahjuks laulja Tanel Padariga isiklikult kohtunud, kuid ta on minust teadlik. Tema sõbrad on minuga kohtudes talle minust pilte saatnud. Sama nimi on minu elu palju

lõbusamaks teinud, negatiivseid kogemusi mul sellega seoses ei ole,“ jutustab tarkvaraarendaja Padar.

„Võin esineda küll, lihtsalt teise asjaga!“

Õpetajahariduse nooremlektorit Kerli Kõivu on elu jooksul korduvalt segi aetud laulja Kerli Kõivuga. Eriti sagedasti juhtus seda ajal, mil nimekaimust laulja populaarsus Eestis oli haripunktis.

„Lõbusas meeleolus seltskond helistas ja tahtis, et ma neile nalja teeks. Asi läks üsna ruttu imelikuks.“ – Peeter Oja

„Muutsin oma e-posti aadressi lõpuks ära, sest kirju, mis olid ilmselgelt mõeldud kellelegi teisele, oli päris palju,“ räägib Kõiv.

Üllatavalt palju on olnud ka kurje ja ründavaid sõnumeid. „Oli olukordi, kus pidin lausa politseisse pöördumisega ähvardama, et asi vaibuks. See kogemus pani mind mõistma, kui keeruline võib olla tuntud inimese elu.“

Töölalasel kasutab ta loomulikult oma täisnimega meiliaadressi, kuid loodab, et töökoha nimetus selles annab aimu, et tegu ei ole lauljaga. Iga kord, kui siiski saabub järjekordne

esinemiskutse, teevad kodused nalja: „Küsi honorar ära ja mine kohale! Pole ju öeldud, et peab laulma. Mine lavale, pane projektor püsti ja tee oma teadusettekande ära.“

Kord helistati talle televisioonist ja küsiti, kas räägitakse Kerli Kõivuga. Ta hakkas juba selgitama, et ilmselt on neil vale number, kuid siis täpsustati, et ei otsitagi lauljat ... Taheti rääkida hoopis korvpallimängija Kerli Kõivuga!

„Võib-olla on see mulle andnud isegi lisamotivatsiooni oma teadustöös pingutada ja silma paista,“ mölgutab Kõiv mõtteid. „Mõni-

kord teen väikese Google'i-otsingu, et vaadata, mitmendal leheküljel mina välja tulen. Kunagi olin kaugel tagapool, nüüd olen tasapisi ettepoole liikunud. Tundub, et minu enda töö ja tegemised on hakanud otsingutulemustes oma kohta leidma!“

„Ärapanija“ saatest nalja nõudva ähvarduskõneni

Mõni Eesti kuulsuse nimekaim võib mujal maailmas hoopis tuntum olla. Näiteks oma valdkonna tippude lühikesi elulugusid sisaldavast sarjast „Who's who in the world“ leiab

Tartu Ülikooli töötajate nimekirja vaadates võiks arvata, et siin teevad oma päevatööd kuulsad meelelahutajad.

Kollaaž: Margus Evert. Kasutatud fotod: Rasmus Rebase (Postimees), Arno Saar (Õhtuleht), Kerma Benrot (Postimees), Tiina Kõrtsini (Õhtuleht) / Scapix

üksikute eestlaste hulgast ka Peeter Oja – ei, mitte näitleja, vaid arvutusmeetodite eksperdi, Tartu Ülikooli emeriitdotsendi.

Nende nimede kokkulangevust on kajastanud ka kunagine hittsaade „Ärapanija“: Mart Juur oli leidnud Peeter Oja kirjutatud matemaatikaõpiku, kust palus sama nimega kaasaatejuhil „autorina“ paar lõiku ette lugeda.

„See lugemine kukkus väga koomiliselt välja: sõnarõhud olid valed ja tema kõnest ei olnud üldse aru saada, millest jutt käib. Lugesin samal ajal selle õpiku ainetel ülikoolis kursust ja pärast saadet küsisid tudengid, kas kaeban „Ärapanija“ kohtusse. Ma ütlesin, et ei, tegu oli ju tasuta reklaamiga! Võib-olla ostetigi õpikut selle peale rohkem kui muidu,“ muigab Oja. Ta tõdeb, et mõnes mõttes on õppejõu ja näitleja töö üsna sarnased: mõlemad peavad kuulajaid-vaatajaid kaasa haarama ja jälgima panema.

Peeter Oja on ka Tartu Akadeemilise Tenniseklubi liige. Tartus teavad teised mängijad teda nii nime- kui ka

nägupidi, kui aga pealinnast Tartusse võistlustele tullakse, imestavad tallinlased küll, kuidas ikka telepilt võib moonutada – pole üldse selline nägu, nagu ekraanilt nähtud!

Alati aga pole tore, kui sind kellegi teisega sassi aetakse. „Kunagi helistas mulle lõbusas meeleolus seltskond lauatelefonile ja tahtis, et ma nalja teeks. Püüdsin rahulikult seletada, et ma ei ole see Peeter Oja ja nalja ma neile ei tee, aga asi läks üsna ruttu imelikuks. Nad hakkasid ähvardama, et lõikavad mul keeldumise eest kõri läbi. See oli üks nende pehmemaid lubadusi, teised ei kannataks trüki-musta,“ meenutab Oja.

„Kas teist keegi aru sai, kuhu Kati Karu sai?“

Meditatsiooniteaduste valdkonna kliiniliste uuringute keskuse juhiabi Kati Karu sai selle toreda nime endale abielludes, kuid juba pisikesena kutsus vanaema teda hellitavalt Karu-Katiks. „Mõmmi aabitsa“ karutüdruk oli tuntud tegelane toona ja on seda nüüdki.

„Oma töös puutun kokku inimeste tööle vormistamisega. Mõned on mulle tunnistanud, et kui saatsin kirja palvega edastada lepingu sõlmimiseks vajalikud isikuandmed, pidasid nad seda saatja nime tõttu esialgu õngitsuskirjaks ning kustutasid lihtsalt ära,“ muigab Karu.

Telesarjast ja laulust tuttav nimi on üksjagu segadust tekitanud – peamiselt seetõttu, et Eestis on mitu selle nimega inimest. „Kord juhtus mänguasjapoes üks eriti vahva lugu. Tegin seal esimest korda ostu ja mul paluti vormistada kliendikonto. Kui ütlesin oma nime, sain teiselt poolt letti vastu laia naeratuse. Kui kinnitasin: „Just, olen Kati Karu“, vastati mulle: „Mina ka.“ Selgus, et olin sattunud kokku ühega oma nimekaimudest!“

Heal lapsel on mitu nime ja heal nimel võib olla mitu kandjat. Ülikooli töötajate hulgast leiab peale eelnimetatute veel „lauljaid“, „näitlejaid“, „kirjanikke“ ja „poliitikuid“, kes tegelevad siin hoopis muude, ehk ka põnevamate asjadega. **UT**

EUROPE DIRECT TARTU

Sinu Euroopa infoallikas ülikoolilinnas

Tule raamatukokku ja uuri,

- ★ milliseid võimalusi pakub Euroopa Liit õppimiseks ja töötamiseks
- ★ kuidas osaleda rahvusvahelistes projektides ja programmides
- ★ millised Euroopa-teemalised sündmused toimuvad Tartus
- ★ kust leida usaldusväärset infot Euroopa Liidu kohta

sisu.ut.ee/euroinfo
euroinfo@ut.ee
 Europe Direct Tartu

Õigekirjamõlgutusi

EAP-d tuleb käänta ka osastavas käändes

Ülikoolides käib õppetöö mahu arvutamine Euroopa ainepunktisüsteemi (ECTC) alusel. Ühikuna kasutatakse seejuures Euroopa ainepunkti, mille lühend on EAP.

Selle käänamisel saab sobiva käändelõpu lisada kas sidekriipsuga või ilma selleta. Üleülikoolilistes tekstides eelistame kokkuleppel sidekriipsu:

Tartu Ülikool hüvitab kursuse tasu 300 euro ulatuses, mis võrdub 6 EAP-ga.

Mooduli maht on 5460 tundi, mis vastab 210 EAP-le.

Mikroraadiprogrammi maht ulatub 12–24 EAP-ni.

Nimetage aine maht EAP-des.

Huvitav on, et kui muidu kääntatakse lühendit EAP korrektselt, siis osastavas käändes tikub käändelõpp millegipärast ununema. Eriti võib seda märgata mitmesugustes tüüplausetes:

Doktoriõppe maht on 240 EAP, millest doktoriõpingud moodustavad 60 EAP ning teadustöö 180 EAP.

Õppekava maht on 120 EAP ning see koosneb kohustuslikest üldainetest (45 EAP), erialaainetest (27 EAP), praktikast (12 EAP), vabaainetest (6 EAP) ja magistritööst (30 EAP).

Lühendit EAP veerime suulises kõnes *ee-aa-pee*, osastavas käändes *ee-aa-peed*. Seega, kui rääkides lisame *d*-hääliku, siis kirjutades lisame järelkult *d*-tähe:

Doktoriõppe maht on 240 EAP-d, millest doktoriõpingud moodustavad 60 EAP-d ning teadustöö 180 EAP-d.

Õppekava maht on 120 EAP-d ning see koosneb kohustuslikest üldainetest (45 EAP-d), erialaainetest (27 EAP-d), praktikast (12 EAP-d), vabaainetest (6 EAP-d) ja magistritööst (30 EAP-d).

Arvuga koos olev suurtähtlühend käändub samamoodi nagu arvuga koos olev nimisõna: nii nagu 30 üliõpilast, 12 lõputööd ja 24 õppehoonet, nii ka 30, 12 ja 24 EAP-d. **UT**

Toimetuse võib ajakirja trüki-versioonis artikleid lühendada. Kõik täispikkuses lood ja lisamaterjalid on veebilehel ajakiri.ut.ee.

Sotsiaalmeedia

- Facebook.com/universitastartuensis
- Instagram: @unitartuajakiri

UNIVERSITAS TARTUENSIS on Tartu Ülikooli ajakiri. Tiraaz 2800 • **Peatoimetaja** Kaja Koovit • **Tegevtoimetaja** Merilyn Merisalu • **Keeletoimetaja** Külli Pärtel • **Kujundajad** Margus Evert ja Kairi Kullasepp • **Kaanefoto** Jassu Hertsman • **Trükk** Paar • **Väljaandja** Tartu Ülikooli kirjastus • **Kontakt** Lossi 3-105, 51003 Tartu, ajakiri@ut.ee, 737 5684 • Universitas Tartuensise kujunduslahendused ning kõik ajakirjas avaldatud tekstid ja illustratsioonid on autoriõigustega kaitstud. Tekste võib kasutada täismahus, muutmata kujul ja maksumüürita, lisades viite Universitas Tartuensisele ja artikli autorile. Enne ajakirjas avaldatud fotode kasutamist palume pöörduda toimetuse poole. • **Kolleegium** Halliki Harro-Loit (esimees), Ken Ird, Väino Koorberg, Toivo Maimets, Sander Pajusalu, Mari-Liis Pintson, Katariina Sofia Päts, Estin Rand ja Lii Ranniku.